

Курс лекцій з дисципліни «Вища освіта України і Болонський процес»

Розробник:

кандидат філологічних наук, доцент

Гусєва Поліна Тимофіївна

Харків 2011/12

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів -1,5	Галузь знань 0203 Гуманітарні науки <small>(шифр і назва)</small>	Нормативна	
	Напрямок підготовки 0305 Філологія <small>(шифр і назва)</small>		
Модулів – 1	Спеціальність (професійне спрямування): Мова та література	Рік підготовки:	
Індивідуальне науково-дослідне завдання Вивчення діючих у Європі <small>(назва)</small> систем вищої освіти		5-й	6-й
Загальна кількість годин: Д/в-54 З/в-18	Переклад	Семестр	
		9-й	11-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних - 1 самостійної роботи студента - 2	Освітньо-кваліфікаційний рівень: 7.030502,7.030507-	Лекції	
		10 год.	4 год.
		Практичні, семінарські	
	8 год.	2 год.	
	Самостійна робота		
	36 год.	12 год.	
	Спеціаліст 8 030502 8 030507	ІНДЗ: 5 год.	
Магістр	Вид контролю: залік		

ТЕМА 1. Євроінтеграція України як чинник соціально-економічного розвитку держави. Роль освіти у розвитку партнерства України з іншими державами.

Процес європейської інтеграції дедалі помітніше впливає на всі сфери нашого життя, що дуже помітно і по процесах, які відбуваються у вітчизняній вищій освіті. Як всебічно розвинена держава Україна не може не реагувати на новітні тенденції, а відтак і не здійснювати модернізацію освітньої діяльності у контексті вимог сьогодення. Ці вимоги віддзеркалюють потреби суспільства, а розвиток суспільства сьогодні на тій чи іншій підставі виходить за кордони однієї країни і має тенденцію прямувати до "безмежності". Це позначається на орієнтирах, які мають відповідати цивілізованому входженню нашої вищої освіти в освітній і науковий простір у першу чергу Європи. Звісно, що процес побудови єдиного освітнього простору у світі не може обмежуватися тільки рамками країн, які взяли на себе деякі зобов'язання і встановили відповідні відносини, а неминуче охоплює (як вже сьогодні, так і ще більше у перспективі) всі країни Європи, Азії, Америки тощо.

Справа в тому, що суспільство поступово створювало ту ситуацію, у якій запас знань (інформації) і праці (досвіду) одного стає основою чи невід'ємною складовою багатьох досліджень, надбань та поштовхом для розвитку сфер, які ніколи навіть не вважалися спорідненими. Сконцентрований зусиллями вчених, акумульований у масивах науково-технічної літератури чи практичної документації цей запас переходить у свідомість кожного користувача і стає базою для подальшого розвитку у відповідності до філософської категорії переходу кількості у якість, де кожний елемент, який складає кількість, у свою чергу, відповідає цьому законові і також являє собою якість, бо кожна частка інформації будь-якого характеру (наукового, чисто пізнавального, навіть розважального), яку ми кожного дня використовуємо, не замислюючись щодо її походження, є сконцентрована праця людей, та його частина, що пов'язана з творчими здібностями людини.

Таким чином, виходячи з потреб існуючого стану розвитку суспільства першочерговим завданням видається створення умов, з одного боку, для вільного академічного обміну студентами між університетами як носіями певної інформації, що має відповідні параметри, а з іншого, для співробітництва у рамках спільних проектів тощо, що також сприяє обміну інформацією

Таким завданням для нашого сьогодення є практична реалізація питань, націлених на забезпечення для України міцного підґрунтя як високорозвиненої, соціальної за своєю сутністю, демократичної правової держави, її інтегрування у світовий економічний процес як країни з конкурентоспроможною економікою, здатною вирішувати найскладніші завдання свого розвитку.

Що стосується вибору нашої держави як європейської країни, то треба зазначити наступне. Як відомо, інтеграція до процесів, які відповідають потребам сучасного стану розвитку науки, техніки, економіки тощо, то вони не можуть стати по суті своїй повноцінними, якщо не будуть враховані вагомні нароби вчених будь-якої країни. Так станеться, якщо ці процеси оминатимуть

Україну, якщо не буде врахований і використаний вагомий внесок України у всіх галузях. Таким чином, суть вибору України – становлення на шлях розвитку у напрямі такої цивілізаційної моделі, що дає можливість досягти прогресу в усіх сферах життєдіяльності суспільства і держави.

Для вирішення сучасних завдань необхідні добре підготовлені кадри. Так, у Фінляндії пішли на розширення викладання у школах предметів природничо-математичного циклу з деяким скороченням гуманітарної частини і провели переорієнтацію закладів освіти. Можна констатувати вже сьогодні успіхи Фінляндії на світовому ринку високотехнологічних виробів. Треба зазначити що і в Україні відбуваються важливі зміни. Навіть у зарубіжних джерелах публікуються дані про досягнення харківських вчених, фахівців з Києва, Донецька, Дніпропетровська та інших наукових центрів. *Це можна вважати і результатом реалізації "Державної національної програми "Освіта. Україна XXI століття" (1993 р.).* Вона передбачала досягнення якісно нового стану освіти, її інтеграцію у міжнародний освітній простір.

Геополітична спрямованість сучасного цивілізаційного процесу не може не позначатися явищем глобалізації, прояви чого ми бачимо практично у всіх сферах життя. Глобалізація відкриває величезні можливості у розширенні обміну товарами, послугами, інформацією, технологіями, капіталом, взаємодії у гуманітарній сфері, духовному збагаченню особистості. Водночас вона несе істотні загрози, зумовлюючи розмежування країн на "цивілізаційний центр" і "периферійну зону", поглиблюючи їхню диференціацію у соціально-економічному розвитку. Але треба враховувати і наявність глобальної ж тенденції переходу до багатополосного (поліцентричного) світового співтовариства, в якому основою взаємодії держав та їхніх економік має стати регіональна інтеграція.

Наша спеціальність - іноземна мова, і для нас контакти з носіями мови, виїзди за кордон і т. ін. є конче потрібними, а тому якщо в результаті розвитку Болонського процесу держава надасть змогу кожному студентові вчитись у тій країні, де буде досягнуто максимальний результат, чи то надаючи йому кредит на навчання, чи то внаслідок підвищення рівня життя населення до таких показників, що батьки будуть в змозі оплачувати його без зайвих роздумів, чи то забезпеченням ВНЗ всім необхідним для навчання, щоб можливими були обміни студентами, то цей процес можна тільки вітати. Шляхів вирішення може бути багато, головне, – створити відповідні умови, бо прогресує зростання значущості *інформаційної сфери, високих інформаційних технологій, постіндустріальних принципів суспільного розвитку, підвищення ролі інтелектуального капіталу та менеджменту, соціальних і гуманітарних чинників економічного розвитку, утвердження пріоритетності базових засад його, що сприяє не тільки економічному зростанню, а й справедливому розподілу його результатів, розширенню можливостей людей, їхньому збагаченню.*

1.1. Європейський вибір України - невід'ємна складова її подальшого розвитку

Україна, у Конституції якої затверджено її статус як позаблокової країни, має взаємодіяти з іншими країнами на засадах взаємоповаги, взаємодопомоги, готовності до вирішення усіх проблем, незважаючи на рівень їхньої складності, у миролюбній співпраці спирається на документи, що забезпечують правову сторону відносин. Серед таких - "Угода про партнерство і співробітництво" (УПС) між Україною, з одного боку, та ЄС і його членами, з іншого, яка набула чинності у березні 1998 р. та має термін дії 10 років. Основними цілями УПС є розвиток тісних політичних стосунків між Україною та ЄС шляхом постійного діалогу з політичних питань, сприяння розвитку торгівлі та інвестицій, забезпечення підґрунтя для взаємовигідного економічного, соціального, фінансового, громадського, науково-технологічного та культурного співробітництва, а також підтримки зусиль України щодо зміцнення демократії, розвитку її економіки.

У грудні 1999 р. у м. Гельсінкі Європейська рада схвалила спільну стратегію ЄС щодо України, спрямовану на зміцнення стратегічного партнерства з Україною. Вона передбачає підтримку процесу демократичних та економічних перетворень в Україні, вирішення проблем щодо підтримання стабільності та безпеки на європейському континенті, зміцнення співпраці між ЄС та Україною.

Метою цієї стратегії є: 1. Фундаментальне зближення та поступова інтеграція України до ЄС. Основа для цього - проведення такого курсу, який сприятиме проведенню реформ у країні задля досягнення високого рівня життя людей.

2. Реалізація УПС між Україною та ЄС, що є базою та одним із дієвих інструментів задля створення передумов для подальшого розвитку взаємин між Україною та ЄС.

3. Підтримка реформ в Україні в усіх сферах життя: стабільність демократичних інституцій, верховенство закону, існування функціонуючої ринкової економіки і т.ін.

4. Забезпечення зони стабільності, співробітництва та процвітання у Центральній та Східній Європі через вироблення спільної стратегії розвитку країн з неоднаковими темпами європейської інтеграції, поглиблення транскордонного та регіонального співробітництва, використання багатостороннього діалогу із залученням усіх країн регіону, зміцнення регіональної безпеки шляхом покращення та подальшої гармонізації відносин між країнами.

5. Адаптація законодавства України до норм ЄС.

6. Поглиблення співробітництва у сфері зовнішньої політики, як один із визначальних факторів безпеки та стабільності в Європі відповідно до основоположних принципів Хартії ООН Гельсінського Заключного акта, принципів Паризької Хартії, забезпечення демократії, панування права, поваги до прав і свобод людини.

7. Поглиблення співробітництва у сфері безпеки та оборони як наріжний камінь розбудови стабільної, мирної та єдиної Європи.

8. Поглиблення співробітництва з Україною у галузі юстиції та внутрішніх справ, як важлива передумова створення в Європі простору безпеки та стабільності.

9. Поглиблення міжлюдських зв'язків, регіонального та культурного співробітництва між Україною та ЄС, що разом з іншими заходами дозволить уникнути появи будь-яких нових ліній поділу на континенті.

10. Посилення торгово-економічного співробітництва у сфері транспорту, зв'язку, телекомунікацій задля розвитку гармонічних економічних відносин з Україною як гарантія проти дестабілізації "чутливих" ринків та безробіття; задля розвитку інфраструктури транспортування енергоносіїв територією України, створення єдиного інформаційного простору.

11. Охорона довкілля. Лише спільними заходами можуть бути надійно усунені наслідки аварії на ЧАЕС для забезпечення екологічно чистого середовища на континенті.

Завдання з питань співробітництва між Україною та ЄС обговорюються щорічно. Часові рамки досягнення цієї спільної стратегії ЄС щодо України мають здійснюватися через реалізацію довго-, середньо- та короткотермінових завдань. Ця стратегія має розглядатися як важливий стимул прискорення системних реформ, піднесення політичної та соціальної активності громадян.

1.2. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС – один із важливих інструментів створення в Україні нової правової системи та громадянського суспільств

Це питання є спільним пріоритетом згідно з УПС (УПС – Угода про партнерство і співробітництво). Для його вирішення у 1998 р. було створено Міжвідомчу координаційну раду, а у 1999 р. – єдину систему планування, координації і контролю за підготовкою проектів законів та адаптацією законодавства органами виконавчої влади. Організаційну структуру цього процесу було підсилено у 2000 р. створенням національної ради з питань адаптування законодавства України до законодавства ЄС. У 2002 р. було вирішено, що заснований у рамках програми ТАСІС Українсько-європейський консультативний центр з питань законодавства допомагатиме українським органам влади у процесі планування та визначення пріоритетів подальшої роботи щодо адаптації законодавства шляхом розробки плану-графіка, який має дозволяти відслідковувати досягнутий процес.

У листопаді 2003 р. Верховна Рада України прийняла закон України "Про загальнодержавну Програму адаптації законодавства України до законодавства ЄС", що має на меті повну інтеграцію України у європейський правопорядок: забезпечення високого рівня підготовки відповідності до зобов'язань, що випливають з УПС; створення відповідної правової бази; визначення цілей та сфер, етапів адаптації законодавства, складовими елементами чого повинно бути фінансове, інформаційне, наукове та кадрове забезпечення; підвищення рівня володіння державних службовців офіційними мовами країн-учасниць ЄС. Природно, що ця Програма має характер рамкового документу, який визначає мету та механізми адаптації, а також засади фінансового, кадрового та

інформаційного забезпечення виконання самої програми. Специфічними ознаками її є розлогий термінологічний апарат та більш ніж 500-сторінковий додаток, в якому наведено орієнтовний перелік актів законодавства України та ЄС у пріоритетних сферах.

Розробляється також програма навчання та стажування українських фахівців у країнах ЄС та країнах-кандидатах на вступ до ЄС.

У березні 2004 р. схвалено Концепцію адаптації інституту державної служби в Україні до стандартів ЄС. Нею передбачено, що запровадження Програми потребує побудови на якісно новому рівні організації науково-аналітичного, науково-освітнього, інформаційного та методичного забезпечення процесу адаптації, що має назву "Центр європейського та порівняльного плану".

Адаптація законодавства України до законодавства ЄС – це тривалий процес поетапного прийняття та впровадження нормативно-правових актів України, розроблених з урахуванням законодавства ЄС.

1.3. Науково-технологічне співробітництво України та ЄС

Україна належить до держав із високим науковим потенціалом. Фахівці, яких випускає факультет іноземних мов ХНУ також забезпечують зростання його, і ми маємо бути провідниками інноваційного розвитку, посередниками між замовниками та організаторами і виконавцями та розробниками досліджень на найсучасніших напрямках науково-технічного прогресу.

Метою співробітництва України з ЄС у сфері науки і техніки є заохочення наукових досліджень та технологічного розвитку, включаючи спільну науково-дослідницьку діяльність, навчання та переміщення науковців. УПС також передбачає забезпечення належного доступу до відповідних програм на основі ефективного захисту прав інтелектуальної, промислової та комерційної власності. Серед головних тематичних напрямків Програми – інформаційне суспільство ("суспільство знань"), інтелектуальні матеріали та нові процеси виробництва, сталий розвиток і глобальні зміни, громадяни та управління в європейському суспільстві та ін. Для України на даний момент найвищим пріоритетом є відкриття Інноваційного центру для забезпечення ширшого співробітництва з ЄС у науково-технологічній сфері та сфері передачі технологій. Україна планує у рамках науково-дослідницьких програм впровадження нових механізмів, що передбачає і здійснення спільних дослідницьких проектів на паритетних умовах. Політика ЄС у сфері науки і технологій щодо співпраці з третіми країнами, в т.ч. з Україною, зазнала значних змін: створено рівноправні умови країнам – учасникам, країнам – кандидатам та третім країнам для участі у програмі, припинено практику застосування окремих умов та оголошення специфічних проектів для третіх країн. Стосунки між Україною та ЄС у сфері дослідництва продовжують динамічно поглиблюватися.

Однак для підтримки визначальних складових інноваційного розвитку необхідно вжити всіх необхідних заходів для збереження кадрового потенціалу науково-технічної сфери, заохочення молоді до участі в науковій та науково-технічній діяльності, зокрема, шляхом поповнення наукових організацій фахівцями відповідаючого сучасності рівня знань.

1.4. Вхідження освіти і науки України в європейське інформаційне та освітнє поле як вагомий чинник економічного, соціального, інтелектуального, інноваційного-технологічного та культурного розвитку

Співпраця України та ЄС має за мету підвищення рівня загальної освіти та професійної кваліфікації в Україні, що передбачає:

- врахування сучасних вимог та системи сертифікації ВНЗ і дипломів про вищу освіту;
- визначення пріоритетних галузей;
- співробітництво ВНЗ з фірмами;
- мобільність для вчителів, випускників, адміністраторів, молодих учених і дослідників та молоді;
- сприяння навчанню в галузі європейських досліджень у відповідних закладах;
- підготовку на курсах удосконалення майстерності перекладачів для роботи на конференціях.

Таке співробітництво сьогодні набирає форму діяльності, що включає в себе галузь освіти і професійної підготовки. В рамках програми ТЕМПУС, до якої ЄС залучив Україну ще у 1993 р. підвищували кваліфікацію вчителів, підвищувався рівень менеджменту в університетах, розроблялися навчальні програми. До 1999 р. в її рамках удосконалювалася система вищої освіти, включаючи систему сертифікації, посилювалася співпраця між навчальними закладами. Основним пріоритетом залишається співпраця у сфері вищої освіти. Програма ТЕМПУС зробила значний внесок для стимулювання академічного обміну, зокрема, сучасні навчальні методології і навчальні програми в Україні ліцензуються і виконуються.

Осередком освітніх та наукових процесів у контексті євроінтеграції є науково-технологічний центр в Україні – міжурядова неприбуткова організація, яка ставить за мету мирні наукові розробки завдяки скоординованим зусиллям багатьох країн, міжнародних організацій та приватного сектору.

У 2003 р. Європейською комісією було затверджено проекти, які отримали гранти за програмою ТЕМПУС. Серед пріоритетних напрямків, що реалізуються в рамках проектів – впровадження сучасних навчальних технологій, створення та застосування новітніх методів управління навчальним процесом, відновлення тісної співпраці між університетами та промисловістю, що передбачає поживлення інноваційної діяльності. Програма ЄС ТЕМПУС та проекти в рамках програми ТАСІС є основними елементами співробітництва у сфері освіти та навчання. Україну залучено до програми ТЕМПУС з 1993 р. Основними пріоритетами до 1999 р. були підвищення рівня менеджменту в університетах, реструктуризація та розроблення навчальних програм, підвищення кваліфікації вчителів. Її метою є удосконалення системи вищої освіти, включаючи систему сертифікації; співпраця між навчальними закладами, між ВНЗ та фірмами тощо. І зараз основним пріоритетом залишається співпраця у сфері вищої освіти, метою якої є розширення кола учасників поза рамками традиційної академічної спільноти, забезпечення навчання державних службовців, професійних асоціацій та соціальних партнерів.

Розглядається можливість участі України у таких спільних проектах та програмах ЄС, як "СОКРАТЕС" – європейська програма освіти, спрямована на розвиток та підвищення якості освіти шляхом заохочення співробітництва між країнами-учасницями. У рамках програми «СОКРАТЕС» розроблялися європейські вимоги до використання ECTS з метою отримання сертифікату ECTS. Даний сертифікат надається ВНЗ, що правильно оформили заявку за всіма програмами першого та другого академічних ступнів. Такий сертифікат піднімає престиж ВНЗ і свідчить про те, що він є відкритим і надійним партнером для співробітництва з відповідними міжнародними організаціями. Програма «ERASMUS» є розділом програми "СОКРАТЕС" і стосується вищої освіти. Вона представляє собою схему дій Європейського співтовариства, що сприяє мобільності студентів університетів. У рамках цієї програми українські студенти та викладачі пройдуть стажування в європейських університетах.

"ЛЕОНАРДО ДА ВІНЧІ" – програма у сфері професійної освіти та підвищення кваліфікації, спрямована на розвиток кар'єри і надання можливості для стажування у європейських компаніях. Метою даної програми є підготовка кадрів для роботи у різних ланках освіти (у тому числі вона присвячена і проблемам розвитку початкової і середньої професійної освіти). Програма демонструє нову політику у професійній підготовці для (Європейського) Союзу.

Програма "МОЛОДЬ" орієнтована на молодих людей віком 15-25 років. Метою її є мобільність молоді, а шляхом вирішення питань - неформальна освіта, яка відкриває можливості для молодих людей брати участь у групових та індивідуальних навчальних програмах і добровільних роботах.

Програма "MEDIA PLUS" передбачає співробітництво в галузі засобів масової інформації. В межах цієї програми лежить прагнення досягти відповідності між змістом навчання і знаннями, уміннями та навичками, необхідними для певної професійної діяльності і наближення їх до стандартів, які мають місце у європейських ВНЗ.

В усіх сферах життєдіяльності людини і суспільства вагомішими стають загальноцивілізаційні тенденції розвитку, властиві для ХХІ століття. Передусім – це тенденція зближення націй, народів, держав через створення спільного економічного, інформаційного, освітнього простору Європи. Друга тенденція – це перехід людства від індустріальних до науково-інформаційних технологій і формування суспільства знань.

Кредитно-модульна система підготовки фахівців – це не тільки один із шляхів оптимізації навчального процесу, це – визнаний у Болоньї європейський стандарт та інструмент реалізації завдань мобільності студента і викладача, а отже, і важливий чинник входження національної системи освіти до спільного європейського простору. Кредитно-модульна система підготовки фахівців відкриває нові можливості для розвитку системи вищої освіти, тому запровадження її може стати кроком до модернізації освіти, мобільності особистостей, кроком у майбутнє. У травні 2005 р. на конференції у м. Берген Україна стала повноправною учасницею Болонського процесу.

Тема 2. Болонський процес як засіб інтеграції і демократизації вищої освіти країн Європи. Документи Болонського процесу

2.1. *Документи Болонського процесу*

Процеси інтеграції і демократизації, які відбуваються у Європі з початку 90-х років, не могли не позначитися і на освіті. Починаючи з 1998 р., ці процеси призвели до випрацювання консолідованої позиції освітнього співробітництва, яка отримала назву Болонського процесу за назвою міста, де відбулася друга зустріч (1999 р.) міністрів освіти, які представляли 29 країн Європи. На ній була прийнята спільна заява про створення Зони європейської вищої освіти. У першій взяли участь міністри Франції, Італії, Великої Британії та Німеччини. Відбулася вона у Сорбонні (Париж 1998 р.), де була прийнята Спільна декларація про гармонізацію архітектури європейської системи вищої освіти. Подальші зустрічі, які відбулися у м. Саламанка (03. 2001 р. – конференція європейських ВНЗ та освітніх організацій: «Формування майбутнього»), м. Прага (04. 2001 р.), де було прийнято комюніке «До зони європейської вищої освіти», у м. Берлін (09. 2003 р. – «Створення загальноєвропейського простору вищої освіти»), у м. Берген (05. 2005 р. – комюніке «Загальноєвропейський простір вищої освіти – досягнення цілей») вже мали робочу назву Болонський процес, мета якого формування на перспективу загальноєвропейської системи вищої освіти, названої *зоною європейської вищої освіти*.

У основі зони європейської вищої освіти – спільність фундаментальних принципів її функціонування. У процесі обговорення були сформульовані 6 ключових позицій щодо створення єдиного європейського освітнього і наукового простору:

1. Введення двоциклового навчання: 1-ший (3 – 4 роки) завершується здобуттям академічного ступеня. Треба сказати, що у Європі 85 % працівників, які мають освіту, мають саме цей ступень – бакалавр. Навчання упродовж 2-го циклу може передбачати отримання ступеня магістра (1 – 2 роки навчання) та/або докторського ступеня (за умови загальної тривалості навчання 7-8 років).

2. Запровадження кредитної системи: В усіх національних системах освіти має бути єдина технологія обміну трудомісткості навчальної роботи у кредитах. За основу рекомендується прийняти ECTS (Європейська система перезарахування кредитів). Ці залікові одиниці трудомісткості є системою накопичення, здатною працювати в рамках концепції "навчання впродовж усього життя".

3. Контроль якості освіти. Передбачається створення акредитаційних агентств, які не залежать від національних урядів і міжнародних організацій. Оцінка визначатиметься не тривалістю або змістом навчання, а тими знаннями, уміннями і навичками, що отримали випускники. Відповідно будуть встановлені стандарти транснаціональної освіти.

4. Розширення мобільності. Виконання попередніх пунктів сприятиме істотному розвитку мобільності студентів. Одночасно ставиться питання й про обмін досвідом викладацького складу: і зараз вчені нашого університету запрошуються читати лекції чи проводити заняття з історії, фізики, математики,

хімії тощо. Професори нашого факультету Прокопчук О.О. та Дородних А.Г. завідують кафедрами у ВНЗ Польщі. Передбачаються подальші зміни у національних законодавчих актах щодо працевлаштування іноземців.

5. Забезпечення працевлаштування випускників. Важливим положенням Болонського процесу є орієнтація ВНЗ на кінцевий результат: теоретичні та практичні знання випускників мають застосовуватися задля користі всієї Європи. Європейський ринок праці знайде місце всім академічним ступеням, а професійне визнання кваліфікацій має бути спрощене. Цьому сприятиме використання Додатка до диплому, який рекомендовано ЮНЕСКО.

6. Забезпечення привабливості Європейської системи освіти. Вважається, що введення загальноєвропейської системи якості освіти, кредитної системи накопичення, легкодоступних кваліфікацій тощо сприятиме підвищенню інтересу до вищої освіти громадян як Європи, так і інших регіонів.

Не можна не враховувати важливість соціального аспекту Болонського процесу: Збільшення конкурентоспроможності має покращити соціальні характеристики загальноєвропейського простору вищої школи. Ця мета підкреслює відношення до освіти як до суспільного добробуту та суспільної відповідальності, вона зміцнить соціальні зв'язки і зменшить нерівності за різного роду ознаками як на національному, так і на загальноєвропейському рівні. Підкреслюється необхідність переваги у міжнародному академічному співробітництві і програм обміну академічними цінностями; забезпечення тісніших зв'язків між вищою освітою та дослідними системами в кожній з країн-учасниць. Загальноєвропейський простір вищої освіти через спільну діяльність з європейським дослідним простором зміцнює фундамент для Європи знань; зростання зацікавленості інших країн світу у розвитку загальноєвропейського простору вищої освіти. Європа підтвердила готовність до подальшої розробки освітніх програм для студентів з країн третього світу. *Управління транснаціональним обміном у сфері вищої освіти повинно ґрунтуватись на академічній якості та академічних цінностях.*

2.2. Загальні принципи формування систем вищої освіти європейських країн

Система освіти, як і культура її народу, є унікальним явищем. Вона глибоко пов'язана з духовними і матеріальними аспектами минулого і сучасного. Тому у кожній країні освіта та її організація мають свої особливості. При реформуванні вищої освіти, з одного боку, враховуються пріоритети збереження культурної різноманітності національних систем освіти, а з іншого – завдання поліпшення міжнародної співпраці, мобільності, працевлаштування студентів у європейському чи міжнародному ареалі, міжнародної конкурентоспроможності закладів вищої освіти.

Структура світової вищої освіти видається надзвичайно різноманітною, однак домінують дві тенденції:

1. Унітарна, або єдина, система, коли вища освіта забезпечується університетами чи відповідними до них закладами. Такі заклади пропонують як загальні академічні ступені, так і професійно орієнтовані

програми різної тривалості і рівня. В унітарній системі вищої освіти до її складу входять тільки університети (частка інших ВНЗ становить незначний відсоток). Такою є освіта в Італії, Іспанії, Австрії, Фінляндії, Швеції.

2. Бінарна, або подвійна, система з традиційним університетським сектором, що так чи інакше опирається на концепцію Гумбольдського університету та на окремий неуніверситетський сектор вищої освіти, що має чітко окреслену структуру. Така система освіти притаманна більшості розвинутих країн світу, де поряд з університетським сектором існують численні спеціалізовані заклади, які приймають чималу частину молоді. Таку систему мають Бельгія, Велика Британія, Греція, Данія, Ірландія, Нідерланди, Норвегія, Німеччина, Франція, Швейцарія та ряд інших.

Тенденції до всебічної (єдиної) університетської системи разом із розвитком сильного сектору вищої освіти неуніверситетського рівня сприяли ширшому тлумаченню поняття “університет”, що відрізняється від визначення, яке традиційно використовується щодо континентального європейського університету, - установа з інтенсивною співпрацею, поєднанням викладання, навчання та успіхів у ньому, де велика увага приділяється індивідуальному навчанню.

Ця тенденція чітко спостерігається сьогодні головним чином в університетах тих країн, які встигли найбільше зануритися у процес створення інформаційного суспільства. Донедавна малоструктуровані системи вищої освіти виконували достатньо обмежену кількість завдань щодо збереження і зміцнення державних структур країни, проведення наукових і технологічних досліджень з одночасною підготовкою науковців, а також забезпечення економіки фахівцями вищої кваліфікації. У більшості країн світу ці завдання ВНЗ виконували шляхом використання моно- (чи мало-) дисциплінарного навчання. Якщо вища освіта була загальною, то фахова підготовка переносилася на робочі місця (класичний приклад – Японія).

2.3. Основні завдання, принципи, підходи та етапи формування простору європейської вищої освіти

Процес формування загальноєвропейського освітнього простору має тривалу історію. Спочатку були сформовані політична воля учасників, правова основа процесу (ст. 149 і 150 Договору про створення ЄС). Після прийняття його мусила бути створена і відповідна соціально-економічна база. Після цього Європейська Комісія (ЄК) виступила з ініціативою створення системи інструментів з метою підвищення мобільності людського капіталу на європейському ринку праці. Одним з таких інструментів є відповідність та можливість академічного визнання кваліфікацій і компетенцій. Після підписання Болонської декларації з'явилися нові інструменти та ініціативи для реалізації цілей формування загальноєвропейського простору вищої школи освіти як наднаціональні, так і національні та інституційні. Найвідоміші та найефективніші програми мають багаторівневий характер. Так, спільні ініціативи ЄК,

європейської асоціації університетів з усіх країн-учасниць розробили проекти "Створення сумісних (єдиних, подвійних) дипломів", "Налагодження освітніх структур", "Формування культури якості", "Тенденції розвитку європейських освітніх структур".

2.3.1. Принципи формування змісту кваліфікацій і структур ступнів.

Компетентнісний підхід

Основним завданням проекту "Налагодження освітніх структур" спрямованого на реалізацію цілей Болонської декларації на інституційному рівні з урахуванням досвіду, накопиченого у рамках програм "ЕРАЗМУС" і "СОКРАТЕС" з 1987 р. – є "визначення точок конвергенції і вироблення загального змісту кваліфікацій за рівнями у термінах (визначеннях) компетенції та результатів навчання". Результатами вважаються набори компетенцій, що включають знання, глибину усвідомлення і навички особи, яка навчається. Останні визначаються для програми в цілому та кожного її блоку (модуля). Пріоритетними напрямками цієї роботи є:

- визначення загальних та спеціальних компетенцій випускників I і II циклів навчання;
- гармонізація навчальних планів з погляду структури, програм і методів навчання;
- розробка методології аналізу загальних компетенцій і спеціальних галузей підготовки.

Отже, проект вирішує завдання формування, загальноєвропейського консенсусу у визначенні ступенів з огляду на те, що саме повинні знати і вміти робити випускники після завершення навчання.

Зміни у підходах до навчання стосуються, насамперед, зміни всієї парадигми вищої освіти, зокрема, зміни методів навчання, оцінювання, методів забезпечення якості, і **головна суть компетентнісного підходу до формування змісту кваліфікацій і структур ступнів полягає у зміщенні акцентів з процесу на результати навчання, зміні ролі викладача, концентрації уваги на навчанні, зміні в організації його, зміні динаміки (інтенсивності) програм, зміні методів оцінювання.**

2.3.2. Загальні компетенції

Формування результатів у термінах компетенції досягається співставленням систем вищої освіти, структур і змісту програм на основі використання загальної методології визначення трудомісткості за ECTS. Визначення компетенцій – прерогатива викладачів та експертів, для чого можуть бути корисними консультації із працедавцями, випускниками, іншими зацікавленими сторонами.

На основі досвіду більше 100 університетів з 16 країн-учасниць Болонського процесу з визначених 85 умінь і найбільш значущих загальних компетенцій було відібрано 30 загальних компетенцій з трьох категорій: інструментальні, міжособистні і системні.

1. Інструментальні – такі, що включають:

- когнітивні здібності (здатність розуміти і використовувати ідеї та міркування);
- методологічні здібності (здатність розуміти і керувати оточенням, організувати робочий час, вибудовувати стратегію навчання, приймати рішення і вирішувати проблеми);
- технологічні уміння (такі, що пов'язані з використанням техніки, комп'ютера тощо, здібності інформаційного управління);
- лінгвістичні уміння;
- комунікативні компетенції.

2. Міжособистісні – індивідуальні здібності, що пов'язані з умінням виражати почуття і формувати стосунки, з критичним осмисленням і здатністю до самокритики, а також соціальні навички, пов'язані з процесами соціальної взаємодії і співпраці – працювати в групах, брати на себе соціальні та етичні зобов'язання.

3. Системні – поєднання розуміння, відношення та знання, що дозволяють сприймати співвідношення частин цілого одна з одною та оцінювати місце кожного з компонентів у системі, здатність планувати зміни з метою удосконалення системи та конструювати нові системи.

Окремо слід розглядати **спеціальні компетенції**.

Встановлено рівень значущості спеціальних компетенцій для I та II циклів.

До I ступеня віднесено такі компетенції:

1. здатність демонструвати знання основ та історії дисциплін;
2. здатність логічно і послідовно викласти засвоєні знання;
3. здатність чіткого осмислення нової інформації і вміння давати її тлумачення;
4. здатність розуміти загальну структуру дисципліни і зв'язок між її розділами;
5. здатність розуміти і використовувати методи критичного аналізу і розвитку теорій;
6. здатність правильно використовувати методи і техніку дисципліни;
7. здатність оцінювати якість досліджень у певній предметній галузі;
8. здатність розуміти результати спостережень та експериментальних способів перевірки наукових теорій.

Випускники II рівня повинні:

1. опанувати предметну область на більш високому рівні, тобто володіти новітніми методами та технікою (дослідження), знати новітні теорії та їхні інтерпретації;
2. критично відстежувати та осмислювати розвиток теорії і практики;
3. оперувати методами незалежного дослідження і вміти пояснювати його результати на більш високому науковому рівні;
4. бути здатним зробити оригінальний внесок у дисципліну відповідно до канонів певної предметної області, наприклад, у рамках кваліфікаційної роботи;
5. продемонструвати оригінальність і творчий підхід;

6. оволодіти компетенціями на професійному рівні.

2.3.3. Система рівневих індикаторів і система описів курсів за типами

Два інші невід'ємні компоненти конструкції – це система рівневих індикаторів та система описів курсів за типами.

Щодо рівнів за основу взято стандартну систему:

- курс базового (Basic) рівня (вступ до предмету);
- курс проміжного (Intermediate) рівня (призначений для формування поглиблених базових знань);
- курс просунутого (досконалішого) (Advanced) рівня;
- спеціалізований курс (Special).

За типами курси поділяються на:

- основний (Core) курс (частина основної програми);
- зв'язаний (Related) курс (підтримуючий основну програму);
- непрофільний (Minor) курс (необов'язковий).

Розподіл кредитів за рівнями і типами курсів робить систему прозорою і простою для розуміння і користування, наприклад, 5-A-R означає, що даний курс містить 5 одиниць трудомісткості, є просунутим (досконалішим) і підтримуючим.

Моделі розподілу навчального навантаження за типами курсів, рівнями і модулями.

У рамках напрямів було виділено 5 типів модулів:

Основні модулі, тобто групи предметів, що становлять ядро даної науки.

Підтримуючі модулі – додаткові дисципліни.

Організаційні і комунікаційні модулі – управління часом, робота в групах тощо.

Спеціалізовані модулі – необов'язкові, але такі, що поширюють компетенцію у даній галузі (факультативні).

Переносні модулі – проекти, дисертації, стажування, модулі, що пов'язують теорію і практику.

Загальна тенденція побудови модулів така: чим вищий рівень, тим більше модулів, що поглиблюють знання і встановлюють зв'язок між теорією і практикою.

Приклад: Модульна структура навчального плану підготовки за кваліфікацією

Модуль	Рівень знань	
	1-й (1-3 роки)	2-й (4-5 роки)
Основний	30%	20%
Підтримуючий	25%	10%
Організаційний і комунікаційний	10%	--
Спеціальний	10%	40%
Переносний	25%	30%
Разом	100%	100%

Можливі і інші форми розподілу, суть у визначенні діапазону коливання.

Розподіл навантаження по курсах у межах програми навчання виражається в кредитах ECTS.

1 кредит передбачає приблизно 25 – 30 годин навантаження студента, включаючи **всі** види діяльності.

Кількість годин навантаження на академічний рік є тільки одним з чинників, що визначають кількість годин навантаження на 1 кредит. Діапазон навчальних тижнів у всіх країнах 34 – 40 на рік. В тижні 40 – 42 години, тобто середнє число годин на рік – 1520. Ergo – 60 кредитів за рік.

У нашому університеті, зазвичай, 1 модуль містить 1,5 кредитів навантаження, або число, кратне 0,5 (1; 1,5; 2; 2,5...).

Кредитна рамка – це просто система, яка забезпечує вимірність і відповідність результатів навчання у контексті різних типів кваліфікацій, програм і середовищ, стандартний (прийнятий) інструмент порівняння програм. Кредити обов'язково повинні бути прив'язані до рівнів; тільки так вони забезпечують достовірну інформацію щодо складності і глибини курсу. Кредити в Додатку до диплому супроводжують і доповнюють інформацію про ВНЗ, одержаний ступінь, рівень, зміст, якість роботи випускника (оцінки) і т. ін.

2.3.4. Основні принципи співпраці з розробки загальноєвропейської системи кваліфікацій і ступнів

Співпраця навчальних закладів Європи ґрунтується на :

1. філософії взаємної довіри;
2. здатності освітніх структур до конвергенції (гармонізації) на національному та міжнародному рівнях;
3. вираженні результатів навчання у кредитах, прив'язаних до результатів у вигляді компетенцій;
4. реальності створення загальноєвропейської системи перезарахування (обліку) і накопичення кредитів;
5. цінності і самодостатності обох рівнів (бакалавра і магістра);
6. погодженості вимог до кваліфікацій у вигляді компетенцій в рамках загальноєвропейського освітнього простору;
7. не перевершенні 25% щодо відмінностей в терміні навчання на обох рівнях;
8. річні – 60 кредитів; I ступінь – 180 – 240; II ступінь – 60 – 120; 240 і 60 в нашому університеті.
9. розробці загальних і прозорих рівневих індикаторів як умові порівняності структур і ступенів, заснованих на об'єктивних стандартах;
10. погодженості цих принципів та їх здійснення, зокрема, в рамках програм подвійних і сумісних дипломів.

2.4. Технологія проектування інноваційного навчального середовища у системі професійної підготовки фахівців в європейських країнах

Центральне місце в успішній реалізації завдання взаємного визнання уніфікованих кваліфікацій і ступенів шляхом досягнення суб'єктами навчання визначеної системи компетенцій займає проектування освітнього середовища. Таке проектування дозволяє реалізувати ідею саморозвитку освітніх систем, сформуванню особистість, здатну орієнтуватися у сучасному світі, визначити свій власний шлях саморозвитку, самонавчання і самовизначення у професійній кар'єрі.

Досвід впровадження освітніх та педагогічних інновацій підтверджує, що у вищих навчальних закладах у процесі вдосконалення навчального процесу ставляться головні завдання:

- 1) технічної, технологічної та організаційної модернізації освітнього процесу;
- 2) удосконалення змісту програм і курсів;
- 3) технологічної перепідготовки викладачів та управлінських структур ВНЗ.

Перше завдання розв'язується за рахунок впровадження стандартних інноваційних технологій і методик, які адаптуються до вимог та рівня апаратурно-організаційного забезпечення у конкретному навчальному закладі.

Реалізація другого завдання забезпечується шляхом конструювання змісту освіти відповідно до наукових, технологічних та практичних досягнень науки і практики.

Третій аспект залежить від здатності викладача до опанування методикою та його психолого-педагогічної готовності до прийняття відповідних змін. Впровадження у навчальний процес нових педагогічних та інформаційних технологій - це не заміна однієї «поганої» технології на іншу «добру», а, насамперед, перехід вищого навчального закладу до нового якісного стану.

Ще одним наріжним каменем успішності інноваційних змін у вищій освіті визначено наявність ефективного **індивідуально-орієнтованого стилю спілкування між педагогом і студентом**. Взаємно зацікавлене, співробітницьке спілкування може призвести до індивідуалізації процесу фахового розвитку студентів.

Індивідуалізація фахового розвитку сприяє студенту також у формуванні в нього індивідуального стилю своєї навчальної діяльності. Допомогти студентові сформувати індивідуальний стиль навчальної діяльності означає допомогти йому знайти свої специфічні, оптимальні засоби пристосування до навчальних ситуацій тощо.

Відтак, до визначення освітнього середовища, зазначеного вище, варто додати: *освітнє середовище складає сукупність зовнішніх умов, в яких відбувається повсякденна життєдіяльність індивіда, що аналізується з точки зору наявних у ній можливостей для формування його освіченості*. Це поняття означає умови реалізації освітнього процесу в освітньому закладі та включення освітнього процесу в усю сукупність соціальних, культурних і предметних взаємозв'язків. Поняття може бути застосоване у двох значеннях:

а) як комплекс освітніх послуг, реально доступних для членів певної територіальної спільноти;

б) як сукупність соціальних, економічних, культурних та інших обставин, в яких здійснюється освітня діяльність.

Під соціокультурним простором розуміють спеціально організоване освітнє середовище, структуровану систему педагогічних чинників та умов становлення людини. Якщо середовище у своїй основі - даність, то освітній простір - результат конструктивної діяльності, що досягається з метою підвищення ефективності формування фахівця через творчу (інтегруючу) діяльність.

Завдання освітнього простору полягає у розвитку суб'єкта-особистості, що самоутверджується як людина і фахівець.

З-посеред основних можна виділити такі **характеристичні ознаки діяльності суб'єкта навчання:**

- спроможність до рефлексії, до морального вибору у проблемних ситуаціях;
- усвідомлення власної значимості для інших людей, відповідальності за результати діяльності, причетності до відповідальності за явища природної і соціальної дійсності;

- спроможність не тільки привласнювати світ предметів та ідей, але й виробляти їх, перетворювати, творити нові, самостійно визначати їх у необхідних випадках;

- незалежність не у змісті ігнорування зовнішніх впливів, а в змісті усталеності поглядів, переконань, мотивів, їхньої корекції, зміни;

- спрямованість на реалізацію «САМО...» - самоосвіти, самооцінки, самоаналізу, саморозвитку, самовизначення, самодетермінації тощо;

- володіння важливими індивідуально-процесуальними характеристиками (різнобічність умінь, самостійність, творчий потенціал тощо), унікальністю, неповторністю, що є основою для плідних міжсуб'єктних відносин і стимулюють прагнення до взаємодії, співробітництва, спілкування. У результаті самовизначення людина вибудовує систему смислів, смислове поле або внутрішній смисловий простір. Два процеси - осмислення (наділення цінностей сутністю) та усвідомлення (формулювання сутностей у цінності) - зустрічаючись, творять простір суб'єктності людини або її ціннісно-значущу сферу. Вона і є справжнім середовищем і продуктом саморозвитку людини.

У зв'язку з цим в останнє десятиліття відбувається перехід до більш широкого, порівняно з наведеними вище, трактування поняття «педагогічна технологія». Воно усе частіше починає розглядатися як *комплексне проектування, реалізація і діагностика всього процесу навчання й освоєння знань, інтелектуальних та інших навичок, а також основних засобів адаптації і соціокультурної самореалізації студентів*. Таке розуміння технологічного забезпечення освітнього процесу виводить цю проблему за межі найбільш ефективного добору дидактичних і технічних засобів і ставить наступні завдання:

- практичної реалізації принципу єдності цілей, змісту і форм реалізації утворювального процесу;

- розробки і застосування моніторингової системи;

- діагностики результатів освітньої діяльності для системної оцінки можливостей самої освітньої діяльності, ресурсів її середовища, сумісну участь агентів (тобто викладачів і студентів) у організації освітнього процесу. Розглядаючи питання про якість фахової підготовки студентів, необхідно враховувати, що найважливішим у підготовці їх як саме фахівців, є розвиток їхньої пізнавальної активності, творчого і критичного мислення в рамках індивідуальних можливостей і прагнень засобом сучасних технологій проектування навчально-формуючого середовища.

2.5. Управління якістю підготовки фахівців у ВНЗ

Для здійснення гарантії якості на всіх рівнях необхідна розробка взаємних критеріїв і технологій визначення її. Якість вищої освіти – це багатовимірне поняття, яке охоплює всі сторони діяльності ВНЗ: навчальні та академічні програми, навчальну і дослідницьку роботу, навчально-матеріальну базу, ресурси, професорсько-викладацький склад і студентів.

Управління якістю підготовки фахівців вищої кваліфікації ґрунтується на контролі за дотриманням державних вимог до рівня навчання і забезпечується процедурами ліцензування освітньо-професійних програм, атестації та акредитації ВНЗ.

Ліцензування та акредитація здійснюються державними чи іншими органами на основі усталених критеріїв. ВНЗ або програми навчання повинні відповідати певним мінімальним вимогам. **Атестація** (оцінка) може ґрунтуватися на джерелах інформації широкого спектру, і до неї можуть бути залучені як місцеві, так і запрошені фахівці. Її головною метою можуть бути як процеси, так і результати. Основними складовими інституції ліцензування та акредитації стали громадські організації – фахові ради, на які покладаються питання проведення первинної експертизи та надання пропозицій Експертним радам ДАК.

Ліцензування є формою регламентації діяльності ВНЗ, яка ґрунтується на матеріалах, що підтверджують необхідність підготовки фахівців даного напрямку у даному регіоні, а також чи відповідають матеріальна база, кадровий склад ВНЗ та навчально-методичне забезпечення навчального процесу і т.ін. заявленому напрямку. Ліцензування є формою дозволу міністерства на підготовку фахівців даного напрямку у даному ВНЗ, який реалізує освітньо-професійні програми вищої освіти за певним освітнім та освітньо-кваліфікаційним рівнями, забезпечує навчання, виховання та професійну підготовку осіб відповідно до їхнього покликання, інтересів, здібностей та нормативних вимог у галузі вищої освіти, а також здійснює наукову та науково-технічну діяльність.

Акредитація – це процедура надання ВНЗ певного типу права провадити освітню діяльність, пов'язану із здобуттям в вищої освіти та кваліфікації, відповідно до вимог стандартів вищої освіти, а також до державних вимог щодо кадрового, науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення. Акредитація ВНЗ – це державне визнання його статусу (рівня акредитації). Закон “Про вищу освіту” (ст. 24) встановлює чотири рівня акредитації ВНЗ.

Перший рівень акредитації: здійснення підготовки фахівців за спеціальностями освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста. Це

технікуми, училища або структурні підрозділи ВНЗ третього або четвертого рівнів акредитації.

Другий рівень акредитації: підготовка фахівців як за спеціальностями освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста, так і за напрямками підготовки освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра. Це коледжі або структурні підрозділи ВНЗ третього та четвертого рівнів акредитації.

Третій рівень акредитації: підготовка фахівців освітньо-кваліфікаційних рівнів бакалавра та спеціаліста, а також за окремими спеціальностями освітньо-кваліфікаційного рівня магістра. Це інститути, консерваторії.

Четвертий рівень акредитації: підготовка бакалаврів, спеціалістів, магістрів. Це університети, академії, консерваторії (музичні академії) або інститути.

ВНЗ має право видавати документ про вищу освіту державного зразка тільки з акредитованого напрямку або спеціальності.

Наведемо декілька прикладів. У Чехії є Агентство з акредитації, яке займається акредитацією і регулярною оцінкою системи вищої освіти. Іпрте в Чехії, як і в багатьох інших країнах, школи вищої професійної освіти контролюються та оцінюються чеською Інспекцією шкіл, тобто спостерігається паралелізм в органах оцінки. Крім того, за власним бажанням ВНЗ можуть бути оцінені і незалежними експертами.

У Латвії акредитація ВНЗ проводиться під контролем МОН принаймні 1 раз на 6 років відповідно до нормативів, схвалених Кабінетом міністрів. Акредитація ВНЗ повинна бути схвалена Радою з вищої освіти після консультацій із зарубіжними експертами та офіційно визнана МОН.

У Словенії, навпаки, ВНЗ спільно фінансують Комітет з оцінки якості у вищій освіті і самі відповідають за нагляд. У Польщі відповідно до закону ВНЗ самі оцінюють якість освіти. При цьому польська Рада з вищої освіти пропонує 3 рівні оцінки: акредитований статус, базовий рівень якості і вищий рівень якості. Процедуру акредитації також було введено в Угорщині і Хорватії. Так, у Хорватії кожні 5 років експертна комісія, призначена Міністерством науки і техніки, оцінює рівень якості та ефективності викладання, а також наукову та професійну діяльність.

До основних складових системи управління якістю підготовки кадрів у ВНЗ відносять:

1. кадрове забезпечення навчального процесу (система підготовки, наприклад, через аспірантуру, докторантуру, інститут здобувачів);
2. вироблення вимог до студентів (доводяться до студентів після зарахування їх до складу студентів);
3. визначення характеристик та умов системи атестації студентів;
4. розробку показників навчально-методичного забезпечення навчального процесу;
5. визначення рівня і характеристик навчально-лабораторної бази;
6. розробку видів і характеристик технології навчання (виключаючи самостійну та індивідуальну роботу студентів);
7. визначення інформаційно-бібліотечного забезпечення навчального процесу;

8. розробку інших спеціальних умов, обумовлених під час вступу.

Авторитет навчального закладу на ринку освітніх послуг безпосередньо залежить від якості підготовки фахівців, що випускаються, тому як наш факультет, так і передові ВНЗ обирають передові методи і види забезпечення навчального процесу, логічно поєднуючи їх з наробками, що затвердили себе, для підвищення якості підготовки фахівців вищої кваліфікації.

2.6. Взаємовизнання дипломів як чинник інтеграції освіти.

Європейський зразок Додатка до Диплома (DIPZOMA SUPPLEMENT)

Визнання освіти чи кваліфікації – це формальне підтвердження компетентним органом цінності іноземної освітньої кваліфікації з метою доступу до освітньої та/або професійної діяльності. Порядок визнання кваліфікацій визначено Лісабонською конвенцією з визнання в рамках Конвенції Ради Європи, що стосується вищої освіти у європейському регіоні, прийнятої у Лісабоні у квітні 1997 р.

Академічне і професійне визнання.

Академічне визнання – це визнання курсів, кваліфікацій або дипломів одного (національного чи іноземного) ВНЗ іншим. Воно є основою для доступу до подальшого навчання в іншому навчальному закладі (кумулятивне визнання) або для дозволу певного звільнення від повторного вивчення елементу програми (визнання виконання навчального плану), або для навчання в якомусь іншому навчальному закладі з заміщенням аналогічного періоду навчання в попередньому ВНЗ (тобто без повторного курсу). Таке визнання функціонує в Європейській кредитно - трансферній системі (ECTS).

Професійне визнання – це право працювати за фахом згідно з професійним статусом відповідного власника кваліфікації.

Визнання здійснює компетентний орган визнання – установа, офіційно уповноважена приймати обов'язкові до виконання рішення про визнання іноземних кваліфікацій. Для цього було розроблено і запропоновано уніфікований зразок Додатка до Диплома про освіту.

Вказівки щодо створення Додатка до Диплома

Загальні вимоги

1. Складовою частиною Додатка до Диплома повинна бути коротка пояснювальна записка (у верхній частині екземпляра Додатка), основною функцією якої є допомога користувачам інформації.

2. Освітні установи повинні дотримуватися структури і послідовності інформації, що були розроблені, тестувалися в ході пілотного проекту і були прийняті як найбільш відповідаючі призначенню.

3. Заповнення має бути чітким, стислим, точним, але з повнотою інформації, щоб уникнути неправильного трактування.

4. Додаток повинен давати достатню інформацію користувачу для визначення, чи відповідає дана кваліфікація цілі використання.

5. Додаток, який сам по собі не має юридичної сили, має супроводжуватися оригіналом документу про кваліфікацію.

6. У Додатку до Диплома повинні бути вказані ім'я власника і назва кваліфікації, назва і статус ВНЗ, класифікація присудженого звання. Все це повинно бути представлено мовою першоджерела. Транслітерації допускаються, якщо алфавіт відмінний від латинського.

7. Додаток до Диплома не повинен містити оцінних думок, пропозицій тощо. Інформація має бути вичерпною за всіма пунктами. Пункт, де інформації не надано, повинен мати пояснення причини її відсутності.

Особливими вимогами до оформлення Додатка до Диплома є:

- Виготовлення Додатка до Диплома повинно відбуватися централізовано. Воно входить до сфери діяльності національних чи регіональних систем забезпечення якості.

- ВНЗ повинні здійснювати захист інформації від можливих підробок або спотворення.

- Інформація повинна бути представлена максимум на двох сторінках.

- Для кращої наочності варто включити діаграми і таблиці.

- Додатки до Диплома можуть видаватися будь-якою мовою(ами), яку (які) ВНЗ вважає прийнятною (ими). Особливої уваги вимагають переклад і термінологія, оскільки багато проблем виникає саме через неточність перекладу або невідповідність термінології. Для їхнього подолання важливо використовувати у Додатку до Диплома у зазначених місцях мову оригіналу. Для уникнення лінгвістичних ускладнень необхідна наявність спеціально розробленого глосарію найбільш уживаних термінів.

В цілому загальноєвропейська уніфікація кваліфікаційного, проектно-технологічного, оцінного (контроль якості), формально-документального аспектів вищої освіти повинна сприяти комплексній адаптації індивідуальних національних систем до єдиного європейського стандарту виключно з метою підвищення довіри до національних освіт та мобільності студентів і кваліфікованих фахівців на європейському ринку праці без жодних застережень та недовіри щодо національних особливостей освітніх систем різних країн. Для практичної реалізації цих принципів та завдань і розроблено єдиний підхід до розуміння структури та змісту вищої освіти, до якого достатньо легко адаптувати національні системи. Цей підхід реалізовано у технологіях системи ECTS.

Тема 3. Принципи, шляхи і засоби адаптації європейської системи вищої освіти у вищу освіту України.

3.1. Стратегічні завдання розвитку освіти України

Перехід від індустріального виробництва до науково-інформаційних технологій, а потім і формування суспільства знань, тобто суспільства високого інтелекту, об'єктивно висуває науку як найбільш пріоритетну сферу, що продукує нові знання та освіту, долучає до цих знань суспільство в цілому і кожну людину зокрема. Саме від рівня інтелектуального розвитку людини більшою мірою залежатиме успіх будь-якої діяльності і, взагалі, життєдіяльності. А із зростанням тенденцій глобалізації і загострення конкуренції між державами-націями стає очевидним, що лише країна, яка забезпечить адекватний вимогам часу розвиток освіти і науки, може сподіватись і виборювати достойне місце у світовому співтоваристві.

Тому перша стратегічна мета у розвитку освіти і науки – утвердження у суспільстві розуміння пріоритетності цих сфер та фактичне забезпечення цього. Це і заробітна плата, стипендії студентам; це і сучасне обладнання для всіх сфер освіти, тобто державне забезпечення конкурентоспроможності.

Друга стратегічна мета – модернізація освітянської діяльності, щоб готувати фахівця, здатного до ефективної життєдіяльності у XXI столітті. Для досягнення її треба вирішити такі завдання:

1. Суттєво скоригувати спрямованість освітнього процесу. Навчальний процес отримує завдання навчити самостійно навчатися, оволодівати інформацією і вміти знайти її. Світ вступив у період, коли зміна ідей, технологій, знань відбувається швидше, ніж зміна поколінь людей. Звідси очевидно, що навчити дитину на все життя не можна, тому не треба зводити навчання лише до засвоєння учнем чи студентом певної суми знань. Окрім цієї функції навчального процесу з'являється завдання навчити самостійно навчатися, оволодівати новою інформацією, виробити в учня, студента життєво важливі для нього компетенції. Освіта повинна готувати людину, здатну сприймати зміни, творити їх, розцінювати змінність як органічну складову власного способу життя. Інноваційний характер сучасної цивілізації та сучасної економіки потребує людину інноваційного типу, яку може сформувати лише інноваційна за своєю сутністю освіта.
2. Модернізація освіти. Система взаємовідносин складнішає і масштабнішає, що ускладнює життєву поведінку людини. Освіта повинна готувати особистість, яка б керувалася у житті власними переконаннями і самостійним свідомим аналізом. Це вимагає перейти від авторитарної педагогіки до педагогіки толерантності, де б навчання і виховання здійснювалося з урахуванням природних здібностей і психологічних особливостей кожної особистості. Без формування самодостатньої особистості неможливе ні стабільне демократичне суспільство, ні ефективна ринкова економіка, яка вимагає дієвого, активного, відповідального громадянина.
3. Переведення матеріально-технічної бази навчального процесу на сучасний рівень. Навчання у сучасності має відповідати модернізації освіти.

4. Здійснення мовного прориву. По-перше, забезпечення знання державної мови. По-друге, забезпечення вивчення іноземних мов, бо в сучасному глобалізованому світі людина не може діяти максимально ефективно, не може підтримувати своєї професійної компетентності без можливості широкого спілкування зі світом.

Отримання вищої освіти створює у суспільстві необхідний інтелектуальний потенціал і передумови для впровадження науково-інформаційних технологій, переходу до інноваційної економіки.

Вища школа зазнає і певних структурних змін. Так, на початку становлення нашої державності практика залучення технікумів до структури вищої освіти, з одного боку, привела до самодискредитації вітчизняної вищої освіти, а з іншого – зменшила можливості для успішної роботи самих технікумів. Тому планується вилучити технікуми зі складу вищої освіти і створити на їхній основі самостійний напрямок – базову професійну освіту, яка продовжить підготовку молодших спеціалістів і буде знаходитися між профтехосвітою і вищою освітою.

Проблеми науки слід визначити як системні труднощі і бар'єри на шляху інноваційного розвитку у контексті науково-технічної діяльності. Вони зводяться до таких позицій:

- попит на наукову вітчизняну продукцію у країні та за її кордоном;
- активізація фінансових інституцій на інвестування інновацій;
- недостатній досвід дієвого захисту інтелектуальної власності;
- створення адекватної системи підвищення кваліфікації.

Тільки тоді можливі структурно-інноваційна перебудова економіки та забезпечення сталого розвитку українського суспільства.

3.2. Завдання щодо удосконалення вищої освіти України у контексті вимог Болонського процесу

Україна чітко визначила орієнтир на входження в освітній простір Європи. Це вимагає вирішення відповідних завдань всіма ланками системи освіти. Це зустрічає розуміння і підтримку з боку Генерального директорату Ради Європи і учасників Болонського процесу. Що стосується завдань вищої школи, то це – розробка: навчальних планів, співпраці закладів освіти, схем мобільності та інтегрованих програм навчання, практичної підготовки і наукових досліджень. За період з 1993 по 2003 рік ВНЗ України виконали з провідними університетами Європи 105 проектів у рамках TEMPUS/TACIS з подальшим запровадженням спільних навчальних програм, нових принципів управління ВНЗ, підготовкою сучасних підручників і т.ін.

Головне завдання – органічно поєднати принципи вітчизняної та світових структур вищої освіти, створивши умови, за яких більша кількість людей зможе бути мобільною на ринку праці. Разом з тим Лісабонська угода декларує наявність і цінність різноманітних освітніх систем і ставить за мету створення умов, за яких більша кількість людей, скориставшись усіма цінностями і здобутками національних систем освіти і науки, зможуть бути мобільними на європейському ринку праці. Громадянам нової Європи повинні бути доступними спільні цінності освіти, науки і культури всіх її країн, тому Болонський процес, як

такий, має бути спрямований на зближення, а не на уніфікацію вищої освіти в Європі. Як модель пропонується двоступенева система освітньо-кваліфікаційних рівнів, де 1-ий етап (бакалавр) повністю забезпечує доступ до 2-го (магістр), який, у свою чергу, дає право продовжувати післядипломну освіту і здобути ступінь доктора наук (доктора філософії), еквівалентом якого у нас є кандидат наук.

Важлива і складна з огляду на практичну реалізацію вимога визнання кваліфікації бакалавра на ринку праці в Україні. В Європі 85% фахівців мають рівень освіти – бакалавр. Це повноцінна освіта і на таких випускників є попит, хоча є проблеми у певних предметних галузях, наприклад, в інженерних науках. Не можна допустити, щоб програми підготовки бакалаврів ставали суто професійними, без елементів наукової підготовки.

Сьогодні в Україні вже затверджено систему стандартів з кожного кваліфікаційно-освітнього рівня та профілю підготовки, які містять усі вимоги до компетентності, кваліфікаційну характеристику і системи діагностики якості знань. Розвиваючи Болонський процес, пропонується крім національного диплома видавати також міжнародний диплом єдиного для Європи зразка, який повинен визнаватися роботодавцями на європейському ринку праці. Важливий момент запровадження акумулюючої кредитної системи – можливість врахувати всі досягнення студента, а не тільки навчальне навантаження, наприклад, участь у наукових дослідженнях, конференціях, предметних олімпіадах тощо.

Важливо наголосити, що для досягнення єдиного освітнього простору – замало формального запровадження його принципів. Потрібні прозорі та зрозумілі всім методології проектування і контролю якості знань. Обов'язковою вважається наявність внутрішніх та зовнішніх державних і громадських систем контролю якості освіти і ліцензування та/або акредитація. (Внутрішній контроль – ректорський, зовнішній – Державна інспекція, експертні ради ДАК.).

Складові національної системи гарантії якості включають:

- визначення відповідальності органів та навчальних закладів;
- оцінку програм закладів, яка поєднує внутрішній контроль, зовнішню перевірку, участь студентів та публікацію результатів;
- систему акредитації, сертифікації або подібні процедури;
- міжнародну участь, співробітництво та створення спілок, що опікуються перевіркою якості.

На європейському рівні міністри домовилися про розробку узгоджених стандартів, процедур та рекомендацій із питань гарантії якості, а також щодо впровадження системи рівноправного розгляду та акредитації агенцій чи органів, які цим займаються.

Перелічене можна розглядати як певну програму дій щодо удосконалення наявних в Україні систем внутрішнього (ректорський контроль) та зовнішнього (Державна інспекція, експертні ради ДАК) контролю.

Ще одним напрямком роботи є залучення студентства до конструктивної участі у реалізації принципів Болонської конвенції в цілому та до контролю якості освіти зокрема. Сформовано *перелік необхідних умов для запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у навчальних закладах III-IV рівнів акредитації*.

До цього *переліку* належать:

1. Наявність структурно-логічних схем підготовки фахівців за усіма напрямками та спеціальностями.
2. Запровадження модульної системи організації навчального процесу, системи тестування та рейтингового оцінювання знань студентів.
3. Організація навчального процесу на базі програм навчання, які формуються як набір залікових кредитів, що передбачає відхід від традиційної схеми: «навчальний семестр - навчальний рік - навчальний курс» для нас це поки що не є реалізованим.
4. Розроблення індивідуальних графіків навчального процесу з урахуванням особливостей кредитно-модульної системи організації навчального процесу.
5. Наявність необхідного навчально-методичного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення кредитно-модульної системи організації навчального процесу.
6. Введення граничного терміну навчання за програмою, включаючи граничний термін бюджетного фінансування.
7. Формування програм навчання усіх освітньо-кваліфікаційних рівнів на основі освітньо-кваліфікаційних характеристик випускників та освітньо-професійних програм підготовки, які передбачають можливі зміни співвідношення обсягів кредитів освітньої та кваліфікаційної складових підготовки.
8. Дозвіл Міністерства освіти і науки України на частковий відхід від галузевих стандартів вищої освіти (для напрямів і спеціальностей, для яких вони затверджені).
9. Введення інституту викладачів-кураторів індивідуальних програм навчання.
10. Зарахування на навчання до вищого навчального закладу здійснюється тільки за напрямами підготовки.

3.3. *Формування інноваційного освітнього середовища у ВНЗ у контексті вимог Болонського процесу*

Мета вищої освіти сьогодні – це підготовка фахівців, здатних забезпечити перехід від індустріального до інформаційно-технологічного суспільства через новаторство у навчанні, вихованні та науково-методичній роботі. Сьогодні наголос все більше робиться на якості освіти, універсальності підготовки випускників та його адаптованості до ринку праці, на особистісній орієнтованості навчального процесу, його інформатизації, визначальній важливості освіти у забезпеченні сталого людського розвитку.

Основні принципи цих реформ полягають:

1. у підготовці висококваліфікованого фахівця як наскрізної, послідовної, цілісної системи: учень – студент – фахівець (бакалавр, магістр).
2. реалізація стандартів освіти сучасності в їх змістовому й організаційному вираженні здійснюється на таких позиціях:

базовий принцип: самостійність і творча активність студента і викладача, які навчаються та удосконалюють свій фаховий рівень протягом усього життя;

зміст: гуманність, фахова глибина і досконалість;
методи: інноваційні технології.

3. інтеграція освітньої діяльності в європейський і світовий інформаційний простір, що є вимогою як досягнутого рівня науки, так і її подальшого розвитку. Тому основним змістом діяльності вищого навчального закладу повинно стати формування інноваційного освітньо-виховного середовища, що передбачає: зміну в організації і змісту освіти з метою інтеграції у світовий освітній простір з урахуванням нових досягнень науки і їхній вплив на відповідну сферу знань; оптимізацію кадрового забезпечення; комплексне удосконалення професійної майстерності педагогів через опанування інноваційними і дослідно-експериментальними видами діяльності.

Сучасні підходи до формування змісту підготовки фахівців вимагають розробки відповідних структурно-логічних схем – організаційних алгоритмів реалізації освітньо-професійних програм, навчальних планів, навчальних і робочих навчальних програм дисциплін у їхній єдності та взаємопідпорядкованості. В основу їх покладено принципи випереджувального навчання, неперервності, послідовності та наступності навчання, навчання "впродовж життя". Такий навчальний процес має враховувати інваріанти, що дають можливість або продовжити освіту у будь-якому ВНЗ, в т.ч. за кордоном, або отримати відповідну кваліфікацію на основі певного закінченого циклу освіти, в т.ч. за кордоном.

3.3.1. Місце і роль самостійної роботи в організації навчального процесу

Організація навчального процесу у сучасному університеті базується на принципах достатності наукового, пізнавального, інформаційного і методичного забезпечення, що здатне закласти основу для самостійного творчого опанування і осмислення знань та прояву творчої та дослідницької ініціативи. Тому законодавчими документами сьогодні його визначено в таких межах: бакалавр – не більше 30 годин на тиждень; спеціаліст – 24 години; магістр – 18 годин на тиждень. Навчальний процес включає аудиторну, індивідуальну, самостійну роботу, консультації тощо.

В навчальних планах спеціальностей все чіткіше реалізується тенденція до скорочення аудиторних годин та збільшення їх кількості, що відводяться на самостійну роботу студента (50 – 60 % навчального плану). Останнім часом традиційна організація самостійної роботи доповнилася можливостями комп'ютера, в тому числі Інтернет. Ефективність цієї роботи цілком залежить від студента і його розуміння, що творча (евристична), наближена до наукового осмислення та узагальнення робота можлива лише як результат організації самостійного навчання з обов'язковою присутністю в ній цілепокладання та його досягнення за допомогою ефективних технологічних схем самоосвіти. Крім того, така робота повинна бути індивідуалізованою з урахуванням рівня творчих можливостей студента, його навчальних здобутків, інтересів навчальної активності тощо, тому для *оптимізації самостійної роботи студентів потрібні нові її форми*.

Як відомо, сьогодні методологією процесу навчання та, відповідно, оцінювання знань студента визначено його переорієнтацію з суто лекційно-інформативної на *індивідуально-диференційовану, особистісно-орієнтовану* форму.

3.3.2. ІНДЗ – характеристика, мета, зміст, структура, порядок подання та захисту

Сучасний етап інформаційного забезпечення зводить суть лекції до консультативно-оглядового означення проблеми та аналізу можливих напрямків її вирішення, тому завданням для педагога сьогодні є допомога студентові в організації навчання та інших видів діяльності з чітким розмежуванням аудиторної та позааудиторної роботи. Важливим завданням є навчити студента вчитися, бо весь масив інформації при високому бажанні не може бути озвученим під час аудиторного заняття, і сама думка йти таким шляхом є хибною. Пошук у цьому напрямку привів до ідеї використання у навчальному процесі індивідуальних навчально-дослідних завдань (ІНДЗ). Це вид позааудиторної роботи студента навчального, навчально-дослідного чи проектно-конструкторського характеру. ІНДЗ використовується у процесі вивчення програмного матеріалу навчального курсу і завершується разом зі складанням підсумкового заліку чи іспиту з даної навчальної дисципліни.

Мета створення ІНДЗ: Самостійне вивчення частини програмного матеріалу (систематизація, поглиблення знань, узагальнення і закріплення їх і розвиток навичок самостійної роботи).

Зміст: ІНДЗ – це завершена теоретична або практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на базі знань, одержаних у процесі аудиторних занять і охоплює декілька тем або зміст навчального курсу в цілому.

Структура: включає всі аспекти завершеної роботи (вступ, теоретичне обґрунтування, методи, основні результати роботи, висновки, список використаної літератури).

Порядок подання та захисту ІНДЗ: звіт про виконання подається у вигляді зошита (реферату) викладачеві, що читає даний курс не пізніше, ніж за 2 тижні до заліку чи іспиту. Можливим є захист завдання (усно протягом 5 хвилин). Оцінка є обов'язковим компонентом екзаменаційної оцінки, питома вага її у загальній оцінці від 30 до 50 %.

1. ІНДЗ – це змістовий модуль, який виконується самостійно й оцінюється як частина навчального курсу. Це робить ІНДЗ вартісним.

2. ІНДЗ визначає зміст і технологію самостійної роботи студента та структурує її.

3. ІНДЗ – це саме індивідуальна робота студента, а не плагіат, результат списування і т.д.

4. ІНДЗ, включаючи елементи пошукової та творчої роботи, виступає чинником залучення студента до науково-дослідницької діяльності, яка може бути продовжена через виконання курсової, дипломної, магістерської роботи тощо.

Поряд з організаційними заходами проблемою залишається і змістовне наповнення роботи студентів. Важливим завданням є індивідуалізація навчання студента, що вимагає удосконалення організації навчання і методичного забезпечення його й суттєво залежить від інформаційного забезпечення сучасними знаннями, новітніми досягненнями науки і техніки, тобто глобальної інформатизації життєдіяльності студента загалом.

3.4. Студент у Болонській системі організації вищої освіти

Виховна робота є важливим компонентом навчально-виховного процесу. Кожен навчальний заклад повинен мати “Концепцію виховної роботи”, в якій визначено теоретичні засади формування студента – національно свідомого громадянина і фахівця, ідеалом якого має бути високо досвідчена, гармонійно розвинена, творча, юридично та соціально обізнана активна людина. У ВНЗ склався інститут кураторів. Не відкидаючи цієї ідеї, варте уваги зміщення акцентів у виховній роботі з колективно-організаційної форми на індивідуальну роботу зі студентом. Згідно з вимогами ECTS функції куратора поєднують виховний, консультативний та координуючий зміст.

Змістовими компонентами виховної роботи є національно-патріотичне виховання як чільний компонент формування громадянської позиції, відповідальності за Батьківщину, за її майбутнє. Аналіз результатів наукових досліджень свідчить про те, що сьогодні у системі цінностей студентської молоді відбуваються суттєві зміни. У значній кількості студентів спостерігається негативне ставлення до навчальної, громадської та будь-якої іншої суспільно-корисної діяльності. Такий стан зумовлений, насамперед, зниженням мотивації до такої діяльності у попередні роки та невисоким рейтингом більшості професій у їхній суспільній ієрархії.

Виховна робота серед студентів, на жаль, не завжди є системного. Вона не завжди наповнена пошуком таких підходів та форм, які б структурно поєднували таку роботу у систему цілеспрямованих заходів, які б поєднували побажання і професорсько-викладацького складу, і самих студентів. Сьогодні склався орган під назвою студентське самоврядування.

3.4.1. Студентське самоврядування

Студентське самоврядування – це форма управління, за якої студенти на рівні академічної групи, факультету, гуртожитку, курсу, спеціальності, студентського містечка, іншого структурного підрозділу ВНЗ мають право самостійно вирішувати питання внутрішнього управління. Головна мета діяльності органів студентського самоврядування полягає передусім у створенні умов самореалізації молодих людей в інтересах особистості, суспільства і держави, у захисті прав студентів. Студентське самоврядування є важливим фактором розвитку і модернізації суспільства, виявлення потенційних лідерів, вироблення у них навичок управлінської та організаторської роботи з колективом, формування майбутньої еліти нації.

Отже, студентське самоврядування є засобом реалізації студентською громадою своїх прав, обов'язків та ініціатив через прийняття рішень і їхнього

впровадження за допомогою власних ресурсів у сфері, що визнається адміністрацією, та у співпраці з нею, а також гарантії брати участь через своїх представників у вирішенні питань, які стосуються студентства.

Студентське самоврядування потрібне студентству, тому що це – практична школа для тих, хто бажає спробувати себе у ролі керівника, адміністратора, лідера. ОСС – це можливість реалізувати спільно значущі проекти, що підуть на користь усій студентській громаді. Студентське самоврядування можна сміливо назвати однією з перших сходинок до громадянського суспільства, коли громада висуває своїх лідерів та вчиться контролювати їхні дії. Студентське самоврядування покликане захищати права студентів і бути їхнім представником в адміністраціях ВНЗ.

Звісно, сьогодні ми ще не можемо говорити про цей орган як такий, що функціонує у повному обсязі завдань, що стоять перед ним, і озброєний знанням всіх шляхів вирішення їх; зустрічає взаєморозуміння з боку усіх учасників процесів, які на сьогоднішньому етапі навіть не можуть бути перелічені. Як завжди шлях становлення вкритий “камінням” і спочатку потребує проторення. Це можливо тільки у співпраці, коли є бажання адекватно поставитися до цієї потреби. Тільки такий шлях є демократичним, тобто не таким, коли студент призначає себе "демократом", а представник ВНЗ, який у чомусь бачить перешкоду і не сказав слово "Так", бо таки треба попередньо вирішити і іншу проблему, визнається консерватором, не демократом чи ким там ще.

3.5. Роль університетів у сучасній освіті

3.5.1. Наукова діяльність студентів як один із шляхів адаптації європейської та української систем вищої освіти

Науково-дослідна робота в університеті має статус пріоритетної у діяльності викладачів і студентів. Вона спрямовується на розв'язання таких завдань:

- забезпечення теоретико-концептуальних, психолого-педагогічних і науково-методичних засад навчального процесу і приведення підготовки фахівців у відповідність з сучасними вимогами та найновішими досягненнями вітчизняної і зарубіжної науки та техніки;
- дослідження актуальних науково-дослідних тем з пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки;
- підготовка науково-педагогічних і наукових кадрів;
- інтенсифікація наукових досліджень на факультетах, кафедрах, у наукових школах, науково-дослідних центрах і лабораторіях, а також забезпечення їх високої якості та збільшення числа наукової продукції;
- розширення та зміцнення науково-інформаційної бази наукової діяльності університету;
- зміцнення зв'язків університетської науки з науково-дослідною роботою провідних ВНЗ і наукових установ України та інших країн.

3.5.2. Міжнародне співробітництво

Міжнародне співробітництво сучасного ВНЗ здійснюється за такими напрямками і формами:

- організація міжнародних наукових і науково-технічних конференцій, симпозіумів, конгресів, семінарів, круглих столів;
- участь у міжнародних освітніх і наукових програмах та фондах;
- участь науковців у міжнародних конкурсах на здобуття грантів;
- співпраця з інформаційними центрами ЮНЕСКО та України;
- проведення спільних наукових і науково-технічних досліджень із зарубіжними лабораторіями і вищими навчальними закладами;
- участь у програмах обміну студентами, аспірантами, науково-педагогічними і науковими працівниками;
- відрядження за кордон науково-педагогічних кадрів для викладацької та наукової роботи на основі прямих договорів університету із зарубіжними вищими навчальними закладами та отриманих грантів.

Міжнародна співпраця та зв'язки повинні базуватися на довготривалій договірній основі з вузами-партнерами і на співпраці з міжнародними освітніми та науковими установами.

Так, міжнародне співробітництво факультету іноземних мов Харківського національного університету спрямоване на розвиток кадрового потенціалу та інституційне зміцнення закладу з метою забезпечення світових стандартів якості навчальних програм та відповідної підготовки студентів.

Розвиток кадрового потенціалу забезпечується підвищенням кваліфікації викладачів та спеціалістів університету за кордоном, їхньою участю у міжнародних комунікативних заходах, стажуванням студентів, аспірантів, докторантів, спільним проведенням наукових досліджень, запрошенням іноземних фахівців для проведення лекцій та консультування. Такими гостями факультету були за останні роки Г. Міллер, І. Вьорляйн, професори Е. Келлер та Ф. Дуайє з Німеччини, професори Карасик В.І., Фесенко Т.І. та Прокоф'єв В.О. з Росії та інші. Факультет співпрацює з ДААД та Будинком Нюрнберга, Французьким альянсом, отримуючи відповідну допомогу, бо, звісно, наш факультет не може існувати без контактів з носіями мови, але приймаючи все через призму свого світогляду та своєї методики викладання, яка виправдовує себе протягом багатьох років.

Міжнародне співробітництво закладу ґрунтується на міжнародних договорах, нормативно-правових актах України, міжнародних програмах технічної допомоги, угодах університету із зарубіжними партнерськими організаціями та закладами.

Основним шляхом нашого ознайомлення зі світовим досвідом є проведення конференцій і семінарів з залученням представників інших країн до їхнього проведення та часткового фінансування, обміну досвідом та стажування за кордоном.

Є й конкретні результати співпраці. Так, результатом роботи групи авторів (каф. нім. філол.), що отримали грант Німецької служби академічних обмінів DAAD на написання підручника для студентів-германістів став підручник Login I. Deutsch für Germanistikstudenten. Lehrbuch (Ю.В. Сидоров, Л.Р. Безугла, С.І. Сотникова, М.Ю. Мірошниченко та ін.) (посібник, рекомендований МОН України для студентів вищих навчальних закладів), який став одним з перших в Україні НМК, в якому представлені модулі на всі навички і який відповідає міжнародним стандартам підручників для тих, що вивчають іноземні мови як фах. На даний час проводиться робота над підготовкою до видання II-ої частини даного підручника.

Факультет своєчасно отримує інформацію про гранти та стипендії для студентів та викладачів. Так, тільки за 2007-2008 н.р. мовне та наукове стажування у країнах мови, що вивчається, проходили 17 студентів: у ФРН, у США, Франції, Швейцарії, а також у Польщі, Угорщині, Італії; постійні контакти налагоджені з ВНЗ Німеччині та Франції, завдяки чому викладачі кафедр романської філології та перекладу і німецької філології та перекладу щорічно запрошуються на стажування, навчання і т.ін.

Подальший розвиток та зміцнення зв'язків з ВНЗ Харкова, України та зарубіжних країн є одним з пріоритетних напрямків роботи факультету і можна впевнено говорити як про вагомий внесок науковців факультету до світової науки, так і про великий потенціал, який позначається на подальшому розвитку факультету. Про це свідчить постійне зростання кількості аспірантів та здобувачів, які захищають свої дисертаційні дослідження у спеціалізованій раді із захисту кандидатських дисертацій. Звісно, такими є не тільки представники нашого факультету, але ми говоримо про тих представників нашого факультету, які закінчили його, працюють на кафедрах факультету викладачами, або отримують можливість за результатами навчання та здібностями до наукової діяльності поступати до аспірантури факультету. Хочу зазначити, що кожного року серед студентів V курсу у нас наявні студенти, які беруть участь як у предметних олімпіадах, так і у науковій діяльності: готують доповіді на конференції, пишуть наукові статті, тобто продовжують наукові традиції факультету.

ТЕМА 4. ЗАПРОВАДЖЕННЯ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ (КМСОНП) У ВИЩУ ОСВІТУ УКРАЇНИ

4.1. Мета та основні завдання, шляхи вирішення, очікувані результати

Розвиток України визначається у загальному контексті Європейської інтеграції з орієнтацією на фундаментальні цінності загальносвітової культури: парламентаризм, права людини, права національних меншин, лібералізацію, свободу пересування, свободу здобуття освіти будь-якого рівня та інше, що є невід'ємним атрибутом громадянського демократичного суспільства.

Інтеграційний процес полягає у впровадженні європейських норм і стандартів в освіті, науці і техніці, поширенні власних культурних і науково-технічних здобутків в ЄС. Виконання даного завдання передбачає взаємне зняття будь-яких принципових, на відміну від технічних, обмежень на контакти та обміни і поширення інформації. У цьому контексті реформування вищої освіти і науки в Україні передбачає:

- перехід до динамічної ступеневої системи підготовки фахівців, що дасть змогу задовольнити можливості особистості у здобутті певного освітнього та кваліфікаційного рівня за бажаним напрямом відповідно до здібностей та забезпечити її мобільність на ринку праці;

- формування мережі вищих навчальних закладів, яка за формами, програмами, термінами навчання і джерелами фінансування задовольняла б потреби кожної людини і держави в цілому;

- підвищення освітнього і культурного рівня суспільства, створення умов для навчання впродовж усього життя;

- запровадження в системі вищої освіти і науки України передового досвіду розвинутих країн світу та її інтеграція у міжнародне науково-освітнє співтовариство;

- пошук рівноваги між масовою фундаментальною та елітарною освітою, з одного боку, і вузькою спеціалізацією та професійною досконалістю, з іншого.

Мета та основні завдання

Головною метою Програми дій є вжиття заходів для входження національної системи освіти і науки в європейський простір задля реалізації таких вимог, критеріїв і стандартів:

- постійне навчання впродовж усього життя;
- мотивоване залучення студентів до навчання;
- сприяння привабливості та конкурентоспроможності Європейського простору вищої освіти і науки для інших регіонів світу.

Для реалізації концептуальних засад Болонського процесу в Україні необхідно:

- удосконалити двоступеневу структуру вищої освіти;
- прийняти прозорі та зрозумілі градації дипломів, ступнів та кваліфікацій;
- використати єдину систему кредитних одиниць і додатка до диплома;

- врахувати європейську практику організації акредитації та контролю якості освіти;
- підтримувати і розвивати європейські стандарти якості;
- ліквідувати перепони для розширення мобільності студентів, викладачів і дослідників;
- запровадити сучасні підходи щодо інтеграції вищої освіти і науки у справі підготовки магістрів та аспірантів;
- забезпечити подальший розвиток автономності та самоврядування у системі вищої освіти та науки.

Очікувані результати виконання заходів

Реалізація Програми дій надасть можливість:

- провести системну модернізацію освіти в цілому;
- наблизити якість освіти до вимог стандартів, напрацьованих європейською спільнотою для впровадження до 2010 р.;
- запровадити в Україні загальноєвропейську систему наукових ступенів;
- впровадити систему кредитів, сумісну з Європейською кредитно-трансферною системою навчання;
- сприяти мобільності громадян України, які здобувають освіту або надають освітні послуги.

Організація виконання Програми дій покладається на Департаменти вищої освіти, міжнародного співробітництва та європейської інтеграції, кадрової роботи, науково-технологічного розвитку, інноваційного розвитку, економіки та фінансування, управління ліцензування, акредитації та нострифікації, Науково-методичний центр вищої освіти та Центр міжнародної освіти.

4.2. Освітньо-кваліфікаційні рівні (ступенева освіта) в Україні.

Структура вищої освіти України включає такі освітньо–кваліфікаційні рівні: молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр.

Молодший спеціаліст – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі повної загальної середньої освіти здобула неповну вищу освіту, уміння та знання, необхідні для здійснення діяльності, передбаченої для певних засад у певному виді економічної діяльності. Програма їхньої підготовки реалізується ВНЗ I-II рівнів акредитації.

Бакалавр – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі повної базової освіти здобула базову вищу освіту, уміння та знання щодо узагальненого об'єкту праці для виконання діяльності, передбаченої для певних посад у певному виді економічної діяльності. Державне замовлення на підготовку бакалаврів надається ВНЗ III-IV рівнів акредитації.

Спеціаліст – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр" здобула повну вищу освіту, уміння та знання, достатні для виконання діяльності, передбаченої для певних посад у певному виді економічної діяльності. Державне замовлення на підготовку спеціалістів надається ВНЗ III-IV рівнів акредитації.

Магістр – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, що передбачає здобуття особою повної вищої освіти на базі освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр" або "спеціаліст". Підготовка магістрів у сфері вищої освіти спрямована на створення умов для творчого розвитку обдарованої особистості і підготовку фахівців за одним із функціональних напрямків діяльності: науково-дослідним (творчим), науково-педагогічним, управлінським. Державне замовлення на підготовку магістрів надається ВНЗ III-IV рівнів акредитації.

Навчальний процес за програмою "магістр" може враховувати такі особливості: навчання здійснюється за індивідуальним навчальним планом; навчальний час, відведений для самостійної роботи, повинен становити не менше 1/2 і не більше 2/3 загального обсягу часу, визначеного програмою; на проведення індивідуальних занять може витратитися до 20% загального обсягу навчального часу, передбаченого програмою; магістерська робота повинна відображати проведення наукових досліджень (творчих розробок) з проблем відповідної галузі; державна атестація здійснюється державною екзаменаційною комісією і проводиться у формі захисту магістерської роботи. Враховуючи наукові (творчі) здобутки Магістр може бути рекомендований радою факультету до навчання в аспірантурі.

Для осіб, які навчаються за програмою "магістр", в індивідуальному плані може бути передбачена підготовка з навчальних дисциплін, що є вступними до аспірантури із зазначеної спеціальності або складають перелік дисциплін кандидатського мінімуму. Під час навчання особи, які навчаються за програмою магістр, мають право скласти кандидатські іспити.

Таким чином, освітньо-кваліфікаційна система вищої освіти України максимально наближена до структури більшості країн Європи, однак переобтяжена рівнями "молодший спеціаліст" та "спеціаліст". Пошук оптимальної структури і змісту, передусім бакалаврської та удосконалення інших освітніх, кваліфікаційних і наукових рівнів підготовки буде здійснено в ході педагогічного експерименту, який реалізується у ВНЗ України. (Варіанти структурно-логічних схем навчання з присвоєння кваліфікацій і ступнів).

Варіанти структурно-логічних схем навчання з присвоєння кваліфікацій і ступенів

Варіанти підготовки		1-й варіант (класична та наступна фахова підготовка) 4+1		2-й варіант (класична та наскрізна фахова підготовка) 4+1			3 варіант (класична підготовка) 3+2		
Бакалавр	1 курс	Фундаментальні навчальні дисципліни	Гуманітарні, соціально-економічні та загальноосвітні навчальні дисципліни	Фундаментальні навчальні дисципліни	Фахові навчальні курси	Гуманітарні, соціально-економічні та загальноосвітні навчальні дисципліни	Фундаментальні навчальні дисципліни	Гуманітарні, соціально-економічні та загальноосвітні навчальні дисципліни	
	2 курс								
	3 курс	Фахові та спеціальні навчальні дисципліни			Спеціальні навчальні дисципліни				
	4 курс	Бакалавр за спеціальністю (присвоюється)			Бакалавр за спеціальністю (присвоюється)			Бакалавр (кваліфікація не присвоюється)	
Освітній рівень та кваліфікація		Фундаментальні та фахові навчальні дисципліни		Фундаментальні та фахові навчальні дисципліни		Фундаментальні та фахові навчальні дисципліни		Фундаментальні та фахові навчальні дисципліни	
Магістр	1 семестр	Спеціальні навчальні дисципліни		Спеціальні навчальні дисципліни		Спеціальні навчальні дисципліни		Фахові та спеціальні дисципліни	
	2 семестр								
Освітній рівень та кваліфікація		Магістр		Магістр		Магістр		Магістр	
		За спеціальністю	За спеціальністю, викладач	За спеціальністю, науковець (дослідник)	За спеціальністю, менеджер	За спеціальністю	За спеціальністю, викладач	За спеціальністю, науковець (дослідник)	За спеціальністю, менеджер
Науковий ступінь		<i>Національна:</i> Кандидат наук (за спеціальністю) <i>Міжнародна відповідність:</i> Доктор філософії (за спеціальністю)		<i>Національна:</i> Кандидат наук (за спеціальністю) <i>Міжнародна відповідність:</i> Доктор філософії (за спеціальністю)		<i>Національна:</i> Кандидат наук (за спеціальністю) <i>Міжнародна відповідність:</i> Доктор філософії (за спеціальністю)		<i>Національна:</i> Кандидат наук (за спеціальністю) <i>Міжнародна відповідність:</i> Доктор філософії (за спеціальністю)	
		<i>Національна:</i> Доктор наук (за спеціальністю) <i>Міжнародна відповідність:</i> Доктор – професор (за спеціальністю)		<i>Національна:</i> Доктор наук (за спеціальністю) <i>Міжнародна відповідність:</i> Доктор – професор (за спеціальністю)		<i>Національна:</i> Доктор наук (за спеціальністю) <i>Міжнародна відповідність:</i> Доктор – професор (за спеціальністю)		<i>Національна:</i> Доктор наук (за спеціальністю) <i>Міжнародна відповідність:</i> Доктор – професор (за спеціальністю)	

4.3. Якісна освіта: її суть і вимоги за документами Болонського процесу

Якість освіти знаходиться у центрі побудови сфери вищої європейської освіти. Гарантія якості здійснюється на інституційному, національному та європейському рівнях. Для цього необхідна розробка взаємних критеріїв і технологій визначення гарантії якості. У Всесвітній Декларації з вищої освіти, прийнятій на Міжнародній конференції з вищої освіти в XI.1998 р. вказується, що якість вищої освіти – це багатовимірне поняття, яке охоплює усі сторони діяльності ВНЗ: навчальну та академічну програми, навчальну і дослідницьку роботу, професорсько-викладацький склад і студентів, навчально-матеріальну базу і ресурси. ВНЗ надає послуги 3 суб'єктам-замовникам, тобто виробництву, яке потребує кваліфіковані кадри; особі, що одержує освіту; державі, яка виступає гарантом освітнього процесу.

4.3.1. Основні складові системи управління якістю підготовки кадрів

Важелем для підвищення якості підготовки висококваліфікованих фахівців служить управління. Воно ґрунтується на контролі за дотриманням державних вимог і забезпечується процедурами ліцензування, атестації та акредитації ВНЗ. До основних складових системи управління якістю підготовки кадрів у ВНЗ варто віднести:

- 1) кадрове забезпечення навчального процесу;
- 2) вироблення вимог до контингенту тих, хто навчається;
- 3) визначення характеристик та умов системи атестації тих, хто навчає;
- 4) розробку показників навчально-методичного забезпечення навчального процесу;
- 5) визначення рівня і характеристик навчально-лабораторної бази;
- 6) розробку видів і характеристик технологій навчання (включаючи індивідуальну та самостійну роботу студентів);
- 7) визначається інформаційно-бібліотечне забезпечення навчального процесу;
- 8) розробку інших спеціальних умов, обумовлених під час вступу.

Авторитет навчального закладу залежить від якості підготовки фахівців. Для позитивного розв'язання аспектів цього завдання визнано як дієвий у ВНЗ новий вид забезпечення навчального процесу - інформаційно-технологічний, це система з двома складовими – інформаційним та технологічним:

інформаційний -це дидактичний комплекс інформаційного забезпечення предмета (програмні продукти, бази даних, методичні прийоми та матеріали, необхідні..)

технологічний - здійснюється через застосування у навчальному процесі сучасних технологій навчання (логічна структура, дозування навчального матеріалу і контрольних робіт, методи навчання та ін.)

4.3.2. Сприяння європейській співпраці у галузі гарантій якості освіти

В Україні створена й активно працює державна система акредитації, ліцензування та атестації. Порядок видачі ліцензій встановлює Кабінет Міністрів України. Умова видачі ліцензій - наявність у вищому навчальному закладі необхідної матеріально-технічної, науково-методичної та інформаційної бази, бібліотеки, науково-педагогічних кадрів певного рівня. Такими, що пройшли

акредитаційну експертизу, вважають вищі навчальні заклади, в яких акредитовано не менше двох третин напрямів підготовки і спеціальностей. Таким є і наш університет.

Система ліцензування та акредитації складається з Управління ліцензування, акредитації та нострифікації Міністерства освіти і науки України, Державної акредитаційної комісії України (ДАК), експертних рад ДАК за галузями знань, експертних комісій Міністерства освіти і науки України. ДАК ліцензує та акредитує нові спеціальності і вищі навчальні заклади, а також постійно контролює їх рівень. Останнім часом за невідповідність вимогам і критеріям ДАК щодо якості освіти за результатами акредитації було припинено діяльність низки відокремлених підрозділів державних вищих навчальних закладів і 34-ьох недержавних навчальних закладів.

Важливим інструментом у державному контролі якості підготовки випускників вищого навчального закладу є державні екзаменаційні комісії, на засіданнях яких захищають випускні атестаційні роботи, дипломні роботи та проекти. Склад цих комісій затверджує Міністерство освіти і науки, яке контролює якість через Державну інспекцію навчальних закладів за критеріями і методиками, затвердженими ДАК.

Певний крок до Болонського процесу - розроблення в Україні уніфікованих до Європейських державних стандартів освіти. Стандарти вищої освіти з певної спеціальності формуються за трьома рівнями: державний стандарт, галузевий стандарт, стандарт вищих навчальних закладів.

Державні стандарти вищої освіти визначають перелік напрямів, спеціальностей, кваліфікацій за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра, спеціаліста, магістра та вимоги до професійної підготовки фахівців.

Галузеві стандарти вищої освіти відображають освітньо-кваліфікаційну характеристику випускника вищого навчального закладу, місце фахівця у структурі галузей економіки, вимоги до рівня його компетентності, систему виробничих функцій і сфер діяльності. Крім того, галузеві стандарти визначають термін навчання за відповідними програмами підготовки, критерії та засоби контролю якості вищої освіти.

Стандарти вищої освіти вищих навчальних закладів визначають спеціалізації підготовки фахівців з урахуванням вимог ринку праці та регіональних особливостей, варіативні частини програм підготовки фахівців (зміст, кількість і термін вивчення навчальних дисциплін), навчальні плани та графіки навчального процесу, форми навчальних занять і форми підсумкового контролю.

Оцінити місце України щодо спектра показників і критеріїв акредитації можна, порівнявши підходи до акредитації вищих навчальних закладів у різних країнах. Кількість вагомих для акредитації показників у Великій Британії становить 6, у США та Румунії -8, Нідерландах - 10, Білорусі -11, Росії - 14, Україні - 12, Казахстані - 13. Цей факт свідчить про необхідність узгодження та уніфікації показників і гармонізації критеріїв для європейського освітнього простору.

Безумовно, всі критерії оцінки якості мають бути визнані міжнародними організаціями з якості, однак у силу національних особливостей і різних рівнів економічного розвитку паралельно можуть застосовуватися додаткові критерії та оцінки.

Для взаємовизнання критеріїв оцінки якості вищої освіти на європейському просторі згідно з документами Болонського процесу необхідно вдатися до таких заходів:

1. Встановити постійні офіційні взаємозв'язки з організаціями, що відповідають за гарантування якості вищої освіти в Європі.

2. Співпраця міжнародних організацій з Україною з питань гарантії якості має відбуватися як на рівні університетів (внутрішня оцінка), так і на міжуніверситетському рівні - зовнішня оцінка якості. Внутрішнє оцінювання можуть здійснювати експерти з університетів-учасників Європейської асоціації університетів, зовнішнє оцінювання - Європейська мережа забезпечення якості. Важливо забезпечити діяльність європейської системи якості освіти як постійно діючої системи.

4.4. Підвищення мобільності

Це важлива якісна особливість європейського простору, що передбачає вільне пересування студентів і викладачів між ВНЗ та державами.

Цьому сприяє МОНУ, розвиваючи можливості навчання студентів за кордоном як за системою грантів, так і за індивідуальними програмами.

Ми вже говорили про міжнародну співпрацю нашого факультету з науковцями інших країн.

Тому тільки нагадаю про деякі факти. Наш факультет щорічно надає студентам можливість навчання за індивідуальним планом, який вони виконують у зарубіжних ВНЗ. Щороку кілька студентів нашого факультету виїждять на навчання до ВНЗ інших країн. Молоді викладачі кафедри романської філології і перекладу, а це наші кращі випускники, щорічно запрошуються на підвищення кваліфікації та стажування до Франції, виїждять за запрошеннями до університетів Німеччини викладачі кафедри німецької філології та перекладу.

Хоча й не можна відвести на рахунок підвищення мобільності короточасні контакти, не можна не враховувати й те, що неодноразово наші студенти відвідували з навчальними цілями влітку Польщу, Австрію, Італію та інші країни. Через Інтернет знаходили можливість поспілкуватися зі студентами з інших країн у літніх таборах відпочинку. Тобто не можна не зазначити, що контакти і мобільність студентів посилюються. А у відношенні студентів інших напрямків освіти, не маючи на увазі факультет іноземних мов, можна сказати, що для них відкрилися нові горизонти, створено можливість і для них не тільки вивчати іноземну мову і складати іспити на сертифікати щодо знання її у відповідній країні, а й реально вивчати свою спеціальність в університетах інших країн, що посилює контакти між країнами і сприяє інтернаціоналізації освіти.

4.5. Науково-методичні засади впровадження КМСОНП у вищу освіту України

4.5.1. Основні терміни, поняття та їхнє визначення.

У тимчасовому положенні про організацію навчального процесу у кредитно-модульній системі підготовки фахівців використано терміни, подані у законах України та запроваджено нові терміни відповідно до цілей цього положення, а саме:

кредитно-модульна система організації навчального процесу (далі - **КМСОНП**) - це модель організації навчального процесу, яка ґрунтується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових освітніх одиниць (залікових кредитів);

заліковий кредит - це одиниця виміру навчального навантаження, необхідного для засвоєння змістових модулів або блоку змістових модулів;

модуль - це задокументована завершена частина освітньо-професійної програми (навчальної дисципліни, практики, державної атестації), що реалізується відповідними формами навчального процесу;

змістовий модуль - це система навчальних елементів, поєднаних за ознакою відповідності певному навчальному об'єктові, тобто дисципліна.

Метою впровадження КМСОНП є підвищення якості вищої освіти фахівців і забезпечення на цій основі конкуренто-спроможності випускників та престижу української вищої освіти у світовому освітньому просторі.

Основними завданнями цієї системи є:

- адаптація ідей ECTS до системи вищої освіти України для забезпечення мобільності студентів у процесі навчання та гнучкості підготовки фахівців з урахуванням швидкозмінних вимог національного та міжнародного ринків праці;
- забезпечення можливості навчання студентів за індивідуальною варіативною частиною освітньо-професійної програми, яка сформована за вимогами замовників та побажаннями студента і сприяє його саморозвитку та, відповідно, підготовці до життя у вільному демократичному суспільстві;
- стимулювання учасників навчального процесу з метою досягнення високої якості вищої освіти;
- унормування порядку надання можливості студенту отримання професійних кваліфікацій відповідно до ринку праці.

4.5.2. Загальні положення

Для впровадження КМСОНП вищий навчальний заклад повинен мати такі основні елементи ECTS:

1. інформаційний пакет - загальна інформація про університет, назва напрямів, спеціальностей, спеціалізацій спеціальностей, анотації (змістові модулі) із зазначенням обов'язкових та вибіркових курсів, методики і технології викладання, залікові кредити, форми та умови проведення контрольних заходів, система оцінювання якості освіти тощо;

2. договір про навчання між студентом і вищим навчальним закладом (напрямок, освітньо-кваліфікаційний рівень, порядок і джерела фінансування, порядок розрахунків);

3. академічна довідка оцінювання знань, що засвідчує досягнення студента в системі кредитів і за шкалою успішності на національному рівні та за системою ECTS.

4. Формування індивідуального навчального плану студента здійснюється на підставі переліку змістових модулів (блоків змістових модулів навчальних дисциплін), сформованих на основі освітньо-професійної програми підготовки і структурно-логічної схеми підготовки фахівців.

Реалізація індивідуального навчального плану студента здійснюється протягом часу, який не перевищує граничного терміну навчання. *Нормативний термін навчання* визначається на підставі галузевих стандартів вищої освіти. *Граничний термін може перевищувати нормативний на 1 рік. Різниця між граничним і нормативним термінами не фінансується з державного бюджету.*

Індивідуальний навчальний план студента включає нормативні та вибіркові змістові модулі, що можуть поєднуватися у певні навчальні дисципліни. *Нормативні змістові модулі* необхідні для виконання вимог нормативної частини освітньо-кваліфікаційної характеристики. *Вибіркові змістові модулі* забезпечують підготовку до виконання вимог варіативної частини освітньо-кваліфікаційної характеристики, у тому числі відповідність обсягу підготовки, передбаченому нормативним терміном навчання. Вони дають можливість здійснювати підготовку за спеціалізацією певної спеціальності та сприяють академічній мобільності і поглибленій підготовці в напрямках, визначених характером майбутньої діяльності. ***Сукупність нормативних змістових модулів визначає нормативну (обов'язкову) складову індивідуального навчального плану студента.***

Змістові модулі соціально-гуманітарних та фундаментальних нормативних навчальних дисциплін на споріднених напрямках мають бути ***уніфіковані в установленому порядку.***

Індивідуальний навчальний план студента за певним напрямом формується особисто студентом під керівництвом куратора в КМСОНП.

При формуванні індивідуального навчального плану студента на наступний навчальний рік ***враховується фактичне виконання*** студентом індивідуальних навчальних планів поточного і попередніх навчальних років.

Система дає змогу здійснювати перехід студента в межах споріднених напрямів підготовки (певної галузі знань).

Спорідненість напрямів підготовки визначається спільністю переліку змістових модулів, які відносяться до нормативної складової Індивідуального навчального плану студента цих напрямів підготовки, коли різниця між обсягами необхідних змістових модулів може бути засвоєна студентом у межах граничного терміну підготовки.

Зарахування змістових модулів (дисциплін), включених до індивідуального навчального плану, здійснюється за результатами певного виду контролю якості освіти студента протягом навчального року, зазвичай, без організації екзаменаційних сесій.

Система оцінювання якості освіти студента (зарахування залікових кредитів) має бути стандартизованою та формалізованою.

4.5.3. Принципи

Для впровадження КМСОНП слід дотримуватися таких принципів:

Принцип порівняльної трудомісткості кредитів, яка полягає в досягненні кожним студентом встановлених ECTS норм, що забезпечують академічну мобільність студентів, державне та міжнародне визнання результатів освіти на конкретних етапах виконання студентом індивідуального навчального плану.

Принцип кредитності - суть її у розподілі змісту дисципліни на відносно єдині і самостійні за навчальним навантаженням студентів частки, які забезпечують:

а) на рівні індивідуального навчального плану – набір кредитів, які відповідають розрахунковій нормі виконання студентом навчального навантаження;

б) на рівні вивчення навчальної дисципліни - набір кредитів, що включають у себе виконання необхідних видів діяльності, передбачених програмою вивчення навчальної дисципліни.

Принцип модульності – організація оволодіння студентом дисципліною через специфічну для модульного навчання організацію методів і прийомів навчально-виховних заходів.

Принцип методичного консультування - полягає в науковому та інформаційно-методичному забезпеченні діяльності учасників освітнього процесу.

Принцип організаційної динамічності - суть її у забезпеченні можливостей зміни змісту навчання з урахуванням динаміки соціального замовлення і потреб ринку праці.

Принцип гнучкості та партнерства - у побудові системи освіти таким чином, щоб зміст навчання й шляхи досягнення цілей освіти та професійної підготовки відповідали індивідуальним потребам і можливостям студента.

Принцип пріоритетності змістової та організаційної самостійності і зворотного зв'язку - полягає у створенні умов організації навчання, що вимірюється та оцінюється результатами самостійної пізнавальної діяльності студентів.

Принцип науковості та прогностичності - у побудові (встановленні) стійких зв'язків змісту освіти з науковими дослідженнями.

Принцип технологічності та інноваційності - суть її у використанні ефективних педагогічних та інформаційних технологій, що сприяє якісній підготовці фахівців з вищою освітою та входженню до єдиного інформаційного та освітнього простору.

Принцип усвідомленої перспективи - полягає в забезпеченні умов для глибокого розуміння студентом цілей освіти та професійної підготовки, а також можливості їх успішного досягнення.

Принцип діагностичності - у забезпеченні можливості оцінювання рівня досягнення та ефективності, сформульованих і реалізованих у системі, цілей освіти та професійної підготовки.

4.5.4. Форми організації навчання

Формами організації навчального процесу в умовах КМСОНП є лекційні, практичні, семінарські, лабораторні та індивідуальні заняття, усі види практик та консультацій, виконання самостійних завдань студентів та інші форми і види навчальної та науково-дослідницької діяльності студентів.

4.5.5. Організаційно-методичне забезпечення

Організаційно-методичне забезпечення КМСОНП передбачає використання всіх документів, регламентованих чинною нормативною базою щодо вищої освіти, адаптованих і доповнених з урахуванням особливостей цієї системи.

4.5.6. Контроль успішності студента

Контроль успішності студента здійснюється з використанням методів і засобів, що обирається вищим навчальним закладом. Академічні успіхи студента визначаються за допомогою системи оцінювання, яка використовується у вищому навчальному закладі, реєструється прийнятим у вищому навчальному закладі чином з обов'язковим переведенням оцінок до національної шкали та шкали ECTS.

ECTS – оцінка	Визначення назви за шкалою ECTS
A	ВІДМІННО – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок
B	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня з кількома помилками
C	ДОБРЕ – в загальному правильна робота з певною кількістю грубих помилок
D	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків
E	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії
FX	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібна додаткова самостійна робота
F	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота над матеріалами модулів

Державна атестація студентів проводиться відповідно до чинної нормативної бази.

4.5.7. Особливості переведення, відрахування, поновлення студентів та переривання їхнього навчання

Загальний порядок переведення, відрахування, поновлення студентів та переривання їхнього навчання зазначений у «Положенні про порядок переведення, відрахування та поновлення студентів вищих закладів освіти», затвердженого Міністерством освіти 15.07.96 р.

При переведенні студент додає до заяви копію договору про навчання в попередньому навчальному закладі, академічну довідку за весь період навчання з обов'язковим зазначенням назв дисциплін, загальної кількості годин, залікових кредитів, передбачених на їх вивчення, та форм контролю.

При позитивному розгляді заяви ректором деканат проводить перезарахування результатів навчання з дисциплін шляхом порівняння кількості залікових кредитів та обсягу змістових модулів і визначає академічну різницю нормативних змістових модулів, яка не повинна перевищувати, зазвичай, 10 навчальних дисциплін.

Відрахування студента за академічну неуспішність здійснюється у випадках невиконання студентом індивідуального навчального плану, незарахованих результатів семестрових контролів 3-ох змістових модулів або у зв'язку з неможливістю студента сформувавши індивідуальний план на наступний рік у результаті незарахування йому запланованих змістових модулів та обмежень, накладених структурно-логічною схемою підготовки, а також порушення умов договору про навчання.

4.5.8. Контроль за індивідуальним навчальним планом студента

Надання кваліфікованих консультацій щодо формування індивідуального навчального плану студента і його реалізації протягом усього періоду навчання покладається на куратора.

Куратор призначається наказом ректора вищого навчального закладу за поданням декана відповідного факультету (директора Інституту). У рамках виконання своїх функцій куратор підпорядковується заступникові декана факультету (заступнику директора інституту), який відповідає за формування індивідуального навчального плану студента.

Куратор відповідає за виконання таких основних завдань:

- ознайомлення студентів з нормативно-методичними матеріалами (інформаційним пакетом тощо), які регламентують організацію навчального процесу за кредитно-модульною системою;

- надання студентам рекомендацій щодо формування їхнього індивідуального навчального плану з урахуванням засвоєних змістових модулів (навчальних дисциплін) за час перебування в інших вищих навчальних закладах України або за кордоном;

- контроль за реалізацією індивідуального навчального плану студента на підставі відомостей про зараховані студенту залікові кредити з подальшим поданням пропозицій щодо продовження навчання студента або щодо його відрахування.

Куратор має право:

- відвідувати всі види занять студента згідно з його індивідуальним навчальним планом;

- подавати пропозиції деканові факультету (директорові інституту) щодо переведення на інший курс, відрахування та заохочення студента;

- подавати пропозиції щодо покращення навчального процесу та діяльності кураторів.

ТЕМА 5. Європейська кредитно-трансферна та система накопичення – ECTS

Мова вже йшла про необхідність розроблення механізму взаємного визнання дипломів, академічних успіхів студентів та їхніх кваліфікацій. Тому в експериментальному проекті, організованому в рамках програми "ERA3MUC" було розроблено європейську систему перерахування кредитів (ECTS) як засіб покращення визнання освіти для навчання за кордоном. Сьогодні ECTS рухається від своєї обмеженої вузької експериментальної стадії до широкого використання як елементу європейського масштабу у вищій освіті. Система сприяє полегшенню визнання навчальних досягнень студентів закладами через використання загальнозрозумілої системи оцінювання – кредитів та оцінок, а також забезпечує засобами для інтерпретації національних систем вищої освіти.

Історично початково ECTS була розроблена у 1989/1990 н.р. у формі пілотного 5-річного проекту, в якому брали участь 145 європейських ВНЗ. У подальшому практика ECTS була рекомендована до широкого використання ВНЗ Конференції Ради Європи (Мальта, 1994), Конвенцією Ради Європи ЮНЕСКО з визнання кваліфікацій у вищій освіті у європейському регіоні і підтримана низкою міжнародних професійних неурядових організацій, наприклад, Європейською Асоціацією Міжнародної освіти, до якої входять представники більше 50 держав.

Зовнішнє оцінювання ECTS продемонструвало потенціал системи. Сьогодні вона рухається від своєї обмеженої вузької експериментальної стадії до ширшого використання як елементу європейського масштабу у вищій освіті.

5.1. Загальна характеристика ECTS

ECTS базується на 3 ключових елементах: на *інформації* (стосовно навчальних програм і здобутків студентів), на *взаємній угоді* (між закладами-партнерами і студентом) і *використанні кредитів ECTS* (визначають навчальне навантаження для студентів). Ці 3 ключові елементи приводяться в дію через використання трьох основних документів: інформаційного пакета, форми заяви/навчального контракту та переліку оцінок дисципліни.

За своєю суттю ECTS не регулює змісту, структури чи еквівалентності навчальних програм. Це – питання якості, про яку вже йшлося вище. ECTS забезпечує прозорість і сприяє визнанню освіти.

Повне визнання означає, що його період за кордоном (включаючи екзамени чи інші форми оцінювання) замінює порівнюваний період навчання у попередньому навчальному закладі (включаючи екзамени чи інші форми оцінювання), хоча зміст погодженої програми навчання може відрізнятись.

ECTS забезпечує прозорість такими засобами:

1. Кредитами ECTS, які є числовим еквівалентом оцінки, що призначається розділами курсу, аби окреслити обсяг навчального навантаження студентів, і необхідні для завершення курсу.

2. Інформаційний пакет, який дає письмову інформацію студентам і працівникам про ВНЗ, факультети, організацію та структуру навчання і розділів курсу.

3. Перелік оцінок з предметів, який показує здобутки студентів у навчанні у спосіб, який є всебічним і загальнозрозумілим.

4. Навчальний контракт (стосується навчальної програми, яка буде вивчатися, і кредитів ECTS, які будуть присвоюватися за успішне її виконання) є обов'язковим як для місцевого і закордонного ВНЗ, так і для студентів.

Спілкування і гнучкість навчальних закладів сприятиме визнанню завершеного чи пройденого у попередньому закладі навчання.

Головну роль у сприянні визнанню пройденого навчання повинні відіграти координатори ECTS, які мають завдання навчального та адміністративного характеру.

ECTS дає можливість для подальшого навчання за кордоном чи перейти до третього навчального закладу. До компетенції ВНЗ належить рішення, чи прийнятне це чи ні, і які умови студент повинен виконати для цього.

5.2. Загальні умови користування ECTS

1. Зобов'язання навчального закладу

ECTS може мати успіх лише за умов добровільної участі, прозорості, гнучкості і клімату взаємної довіри та впевненості.

Основними вимогами є:

- призначення координатора ECTS від навчального закладу;
- призначення координаторів ECTS з числа працівників кафедр (факультетів) за дисциплінами на усіх факультетах;
- призначення кредитів ECTS для блоків курсу;
- випуск інформаційного пакета щодо усіх навчальних предметів, у яких ECTS використовується рідною мовою та однією з мов країн ЄС;
- використання форм заяв для студентів, перелік оцінюваних дисциплін і навчальних контрактів.

2. Вирішення проблем

Прозорість і дисциплінованість ECTS робить визнання навчання порівняно простим процесом, де проблеми можна розв'язувати відкрито на базі повної інформації. Завжди існують рішення щодо навчання чи стосовно практичних справ у кожному конкретному випадку. Суть основного принципу ECTS у тому, що такі рішення повинні прийматися згідно з принципом: ставитися до приїжджого студента так само, як і до всіх інших студентів цього закладу.

5.3. Кредити ECTS

5.3.1. Загальна характеристика.

Кредити ECTS є числовим еквівалентом оцінки (від 1 до 60), призначеної для розділів курсу, щоб охарактеризувати навчальне навантаження студента, що

вимагається для завершення вивчення курсу. Це відображення кількості роботи, якої вимагає кожен блок курсу відносно загальної кількості роботи для завершення повного року академічного навчання у ВНЗ (тобто лекції, практичні роботи, семінари, консультації, виробнича практика, самостійна робота (вдома чи у бібліотеці), екзамени чи інші види діяльності, пов'язані з оцінюванням).

Кредити ECTS – це відносне, а не абсолютне мірило навчального навантаження студента, що лише визначає, яку частину загального річного навчального навантаження займає один блок курсу у ВНЗ чи на факультеті, який призначає кредити.

У ECTS 60 кредитів становить навантаження на 1 навчальний рік, тобто 30 кредитів на семестр і 20 кредитів на триместр.

5.3.2. Призначення кредитів ECTS

Кредити ECTS потрібно розподіляти за принципом "від найбільшого до найменшого". За відповідну точку слід брати повну структуру програми і звичайну модель курсів в рамках офіційної тривалості навчання. За певних обставин призначення кредиту ECTS може бути простою математичною чи механічною дією, за інших – може бути потреба у переговорах на рівні факультету чи закладу.

Кредити ECTS призначаються усім наявним розділам курсів (обов'язковим і факультативним), дипломному проекту, кваліфікаційній роботі і виробничій практиці.

Між кредитами ECTS і рівнем та складністю розділу курсу немає жодного зв'язку. В інформаційному пакеті є інформація про мету і завдання курсу, знання, якими повинен володіти студент, методи викладання і навчання, форма оцінювання та опис змісту курсу.

Кредити ECTS базуються не тільки на аудиторних годинах, а й на загальному навчальному навантаженні, що генерує ці години, тобто 2 кредити можуть становити: 24 години ауд. занять + 6 годин консультацій + 42 годин самостійної роботи, або 24 лекційні години + 24 години практичних занять + 24 години самостійної роботи.

Коли робота над дипломом не може контролюватися значною мірою, найлегше розглянути питання про те, яку частину року потрібно використати, щоб завершити проект на базі денної форми навчання, тобто міркувати "тижнями", а не "годинами".

Факультативні курси оцінюються кредитами так, як і обов'язкові, бо факультативний курс одного ВНЗ може бути основним або обов'язковим в іншому.

У деяких ВНЗ студентам дозволяють розділити екзамени між різними екзаменаційними періодами чи навіть відстрочити їх для додаткового вивчення розділів курсу. Приїжджі студенти, зазвичай, не володіють цією гнучкістю, оскільки перехід має статися за наявності результатів. Там, де будь-яка з цих ситуацій могла б поставити приїжджих студентів у гірші умови у плані успішності порівняно з місцевими студентами і створити труднощі в одержанні 60 кредитів, точку зору треба прояснити в інформаційному пакеті, аби студент і координатори могли розробити програму, яка є реальною щодо перспективи

навчального навантаження, але не ставитиме в невідгідне становище студента, який навчається за програмою обміну.

5.4. Присвоєння студентам кредитів ECTS

Кредити ECTS призначаються для розділів курсу, але студентам вони присвоюються лише за умови завершення курсу з відповідним оцінюванням, а не просто за відвідування занять чи перебування за кордоном.

Процедура оцінювання може проводитися у різних формах: письмові чи усні екзамени, курсова робота, презентації на семінарах, інформацію про які слід включити до інформаційного пакета.

Студенти, які проводять один семестр або один рік у закордонному закладі, можуть мати ускладнення, якщо вони подолали лише частину розділу курсу і не можуть ні бути оціненими з нього, ні отримати кредити ECTS. У такому випадку ВНЗ, які входять до Болонського процесу, можуть переробити свої ступеневі програми таким чином, щоб вони стали більш доступними для приїжджого студента.

Повне визнання освіти передбачає можливість заміни закордонними екзаменами екзаменів у місцевому ВНЗ. Інколи з тієї чи іншої причини (наприклад, різниця у діапазоні предметів) екзамени не можуть бути замінені офіційно. У таких випадках місцевий заклад надає студентові гарантії, що екзамени у закордонному закладі будуть визнані, наприклад, через надання часткових пільг на складання іспитів у місцевому закладі.

5.5. Perezарухування кредитів ECTS

Перелік оцінок дисциплін кожного студента до і після навчання за кордоном представляється у місцевий ВНЗ і навпаки. Копії цих переліків додаються до особистої справи студента. Навчальний контракт дає студентові авансом гарантію, що кредити для затвердженої програми навчання будуть Perezаруховані.

Сьогодні успішно діють дві практично виправдані моделі:

1. Місцеві ВНЗ дотримуються моделі курсу "рік за роком" чи "семестр за семестром". Тут навчальний контракт між закладами і студентом дозволить блок вибраних розділів курсу замінити роком чи семестром у місцевому закладі. Встигаючий студент після повернення одержить блок кредитів, який можна внести до його офіційних документів, і така інформація матиме для нього вагоміше значення, ніж перелік індивідуальних розділів курсу. Таким чином здійснюється повне визнання навчання.

2. Інші місцеві ВНЗ визначають свою кваліфікацію на основі розділів курсу, який необхідно пройти і здати протягом певної кількості років. Вони будуть внесені до навчальних контрактів поруч з розділами із закордонного курсу. Після повернення встигаючому студентові присвоюється кредит, відповідаючий розділам курсу місцевого ВНЗ. Загальну кількість кредитів, визнаних у такий спосіб, слід зіставити із загальною кількістю кредитів, присвоєних закордонним закладом. ВНЗ вибирають ту модель, яка відповідає всім їхнім вимогам.

Якщо студент повертається з меншою кількістю кредитів, ніж він сподівався, то питання його успішності належить до компетенції ВНЗ і вирішується відповідно до його правил. У випадку серйозної невідповідності студент може повторити період навчання у вітчизняному ВНЗ.

5.6. Координатори ECTS

У кожному навчальному закладі призначається координатор ECTS від закладу і від кожного факультету. Їхня роль полягає у вирішенні адміністративних та академічних аспектів ECTS на відповідному рівні і наданні консультації студентам.

Координатор від закладу відповідає за вищий рівень контактів, в тому числі міжнародних.

Координатор від факультету підтримує ділові зв'язки зі студентами та викладачами факультету й займається, більшою мірою, практичними й навчальними аспектами реалізації ECTS. Він більш детально інформує студентів про ECTS, забезпечує студентів інформаційними пакетами, що надійшли від закладів-партнерів, пояснює процедуру визнання освіти та оформлення документів (навчальний контракт, перелік оцінок дисциплін) і т. і. Він здійснює зв'язок між своїм та закордонним закладом (обмін заяв і підписаних копій, обговорення програм навчання, підготовка переліку оцінок дисциплін для тих, хто виїжджає або повертається).

5.7. Інформаційний пакет

Кожен заклад, що приєднався до Болонського процесу, повинен підготувати інформаційний пакет, призначення якого – ознайомлення майбутнього користувача з ВНЗ з метою вибору найбільш відповідаючого його цілям щодо навчання. Такі пакети повинні систематично (щороку) оновлюватися і бути легкодоступними для всіх зацікавлених осіб (роздрук та/або електронний варіант). Ця інформація готується на рідній та англійській мовах.

5.7.1. Перелік елементів інформаційного пакету

Зміст.

Вступ. Що таке ECTS?

I. Навчальний заклад.

- А. Назва і адреса
- Б. Академічний календар.
- В. Координатор від закладу.
- Г. Загальний опис закладу.
- Г. Процедура реєстрації.

II. Загальна практична інформація.

- А. Формальності, що існують в країні, яка приймає студентів.
- Б. Як туди потрапити.
- В. Вартість проживання.
- Г. Забезпечення житлом.

Г. Здоров'я і страхування.

1. Медичне обслуговування.
2. Забезпечення студентів з особливими потребами.
3. Страхування.

Д. Умови для навчання у закордонному закладі.

1. Бібліотеки.
2. Умови для навчання.

Е. Інша практична інформація.

Є. Позапрограмна діяльність і дозвілля.

III. Факультет.

A. Загальний опис.

Інформація про факультет і характерні особливості, загальні для всіх курсів.

Б. Ступенева структура:

1. Кваліфікація.
2. Діаграма структури курсу.

В. Індивідуальні розділи курсу:

1. Ідентифікація.
2. Опис.
3. Рівень.
4. Обов'язкові чи факультативні розділи курсу.
5. Викладацький склад.
6. Тривалість періоду (1 семестр, 2 семестр і т.д.)
7. Методика викладання і методи навчання.
8. Оцінювання.
9. Мова.
10. Розподіл кредитів ECTS.

IV. Словник.

V. Приклади успішної реалізації.

VI. Показчик змісту.

5.7.2. Пояснення щодо складання інформаційного пакету

У вступі надається стисла інформація про співпрацю між університетами, її цілі та завдання, про які ми вже вели розмову. Зовнішнє оцінювання системи ECTS продемонструвало її можливості, тому європейська комісія внесла її до своєї пропозиції програми "СОКРАТЕС", а саме в розділ 1. про вищу освіту ("ЕРАЗМЕС"). Як вже говорилося, основою системи ECTS є три основні елементи: *інформація* (про навчальні програми та досягнення студентів), *взаємна згода* (між освітнім закладом та студентом) і використання *оцінювання ECTS* (аби вказати обсяг роботи, виконаної студентом).

5.7.3. Характеристика системи ECTS

У цій частині йдеться про практичне значення системи ECTS для студентів, викладачів та інших користувачів, котрі мають на меті зробити навчання за

кордоном невід'ємною частиною свого досвіду. Вона створює фундамент для співпраці. Добровільність застосування системи ECTS, взаємодовіра і конфіденційність між навчальними закладами – партнерами є базою для взаємодії. Кожен заклад сам обирає свого партнера

I. Навчальний заклад.

A. : Повні дані з номерами телефонів, кодами країни та міста, електронна адреса. Карта міста чи його центру або університетського містечка.

B. : Часові межі навчального року, програми курсу, основні періоди складання сесій і канікул.

B. : Вичерпна інформація для встановлення ділових зв'язків, включаючи години, коли можна зв'язатися з координатором особисто.

G. : Стисла історія ВНЗ, опис його розміру, статусу, організацій та структури.

I. : Інформація для визначення можливостей програм навчання: Термін подачі заяв; строки реєстрації і подачі документів; подробиці щодо підготовчої програми чи вступного курсу; лінгвістичні вимоги, включаючи рівень майстерності, який рекомендується чи вимагається, будь-які завірені посвідчення про набуті навички, тести і таке інше; інформація про фінансові витрати студентів.

II. Загальна практична інформація

A. : Формальності, прийняті в країні, що приймає. Точна інформація щодо формальностей для поселення, навчання, праці, для реєстрації і т. і.

B. : Інформація про проїзд. Інформація: куди, коли і до кого з'явитися по приїзді.

B. : Вартість проживання. Показник середньої вартості проживання. Можливі видатки за основними статтями, які потрібно передбачати у бюджеті студентів; інформація про особливі зручності (кафе і т. ін.).

G. : Забезпечення житлом. Інформація про осіб та встановлення контакту з ними щодо поради і допомоги у пошуках житла. Порівняльні ціни на житло, пов'язані з ним формальності і витрати.

I. : Здоров'я, страхування. Інформація про умови, за яких студенти можуть користуватися медичним обслуговуванням; адреси служб, куди можуть звернутися студенти з особливими потребами; інформація про умови одержання страховки та про альтернативи, доступні для страхування здоров'я і життя від інших факторів ризику там, де державне забезпечення виявляється неадекватним.

D. : Умови для навчання у закордонному закладі. Можливості та місцезнаходження бібліотеки, плата за користування нею, години роботи, умови користування книгами; лабораторії та інші технічні можливості.

E. : Інша практична інформація. Інформація про банки, громадський транспорт і т. ін.

E. : Позапрограмна діяльність та дозвілля. Коротке посилання на студентський союз чи інші студентські асоціації (пункти для контактів,

формальності та умови членства), спортивну і культурну діяльність. Додаткова інформація про види дозвілля може надаватися окремо.

III. Факультет.

А. : Загальний опис факультету. Координатор ECTS від факультету: вичерпна контактна інформація. Стислий опис: структури та організації факультету, умови для навчання, перелік програм з присвоєнням ступенів і тривалості навчання, основних методів викладання і навчання, оцінювання, практики, написання кваліфікаційної роботи.

Б. : Структура ступеня. Часові межі навчального року, програми курсу, основні періоди складання сесій і канікул. Кваліфікація.

В. : Індивідуальні розділи курсу. Всі розділи курсу мають бути включені до інформаційного пакета. Вони визначаються факультетом, групуються у модулі чи блоки у рамках глобальної структури курсу. Хоча самі наукові дослідження вилучені з ECTS, студенти можуть виконувати відповідну роботу, необхідну для одержання ступеня, на такі варто звернути увагу в інформаційному пакеті.

Опис індивідуальних розділів курсу повинен містити таку інформацію:

1. Ідентифікація – назва розділу і його код (якщо є).
2. Чіткий опис змісту кожного розділу: стисло, але детально.
3. Рівень розділу курсу може визначатися через посилання на:
 - а) попередні умови: рівень попередніх знань, попередні курси;
 - б) цілі та завдання: опис результатів навчання, що передбачаються з кожного розділу курсу з огляду на досягнення цілей і виконання завдань;
 - в) бібліографію: книги чи інші навчальні матеріали для вивчення певного розділу курсу.
4. Мають бути задекларовані обов'язкові курси та факультативні (тобто яких вимагається вивчити лише певну кількість).
5. Повна інформація про викладачів, залучених до викладання кожного розділу курсу.
6. Загальна кількість часу на вивчення певного розділу курсу з розподілом на кількість годин на тиждень.
7. Детальна інформація про методики викладання, про методи навчання і години, виділені на тиждень, кількість тижнів на лекції, години на консультації та умови індивідуального консультування; семінари, лабораторні роботи, дипломний проект чи галузеву практику; всі види практичної діяльності; інші методи.
8. Характер, тривалість, вибір часу і форми оцінювання. Періоди екзаменаційних сесій, процедури і формальності, пов'язані з ними, наприклад, крайній термін для реєстрації. Особливі пільги, наприклад, мова, якою дозволяється складати іспити, користування словниками і т. ін. (треба надати перелік пільг). Вимоги до кваліфікаційних робіт; студенти повинні володіти інформацією про те, як будуть оцінюватися результати проходження практики і таке інше.
9. Мова. Необхідно вказати будь-який розділ курсу, що пропонується іншою, ніж рідна, мовою.

10. Рейтинг кредиту повинен призначатися для всіх розділів курсу на базі 60 кредитів на 1 навчальний рік. Рейтинг повинен даватися солідним проектам (кваліфікаційним роботам, дисертаціям, лабораторним роботам, виробничій практиці і т.д.) у межах розділів.

IV. Словник термінології інформаційного пакета може бути корисним для зникнення непорозумінь. Наприклад, термін “сеінар” у різних країнах може мати різне значення.

V. Приклади успішного впровадження. Приклади структури курсу з присвоєнням ступеня додаються разом з прикладами опису його індивідуальних розділів. Це – моделі хорошої практики, пристосованої до потреб окремих закладів.

5.8. Опис структури курсу з присвоєнням ступенів

5.8.1. Анкета-заява студента та угода про навчання

Для заповнення анкети – заяви студент має бути добре ознайомлений з програмою навчання в закордонному ВНЗ. Він має проконсультуватися з координатором факультету ECTS в місцевому ВНЗ. Студент може за бажанням включити до анкети додатково 2-ий, 3-ий ВНЗ на вибір, якщо його заяву до факультетського ВНЗ не буде прийнято. У такому разі він має підготувати угоду про навчання для кожного навчального закладу, до якого він подає заяву.

Угоду підписують три сторони – студент, місцевий ВНЗ та закордонний ВНЗ. Вона додається до анкети-заяви і підписується до виїзду за кордон. Копію підписаної угоди про навчання отримують всі сторони. На зворотньому боці угоди відображаються зміни програми, якщо в них виникла потреба. Їх потрібно внести у відносно короткий час після приїзду до закордонного ВНЗ. Копію нової угоди про навчання необхідно представити у обидва ВНЗ для підпису координатора.

Зразки анкет подаються у додатку до пакета документів.

5.8.2. Перелік оцінок вивчених дисциплін

Перезарахування кредитів у системі ECTS відбувається шляхом обміну переліком оцінок вивчених дисциплін між місцевим та закордонним ВНЗ. Підписана копія переліку оцінок дисциплін повинна бути представлена усім сторонам до початку навчання в новому закладі. Цей перелік додається до студентської анкети-заяви. Він є основним документом для повного визнання навчання студента і перерахування кредитів за системою ECTS і підтверджує проходження навчання за кордоном, якщо є така умова про роботу у майбутнього роботодавця.

5.9. Оцінювання в системі ECTS

Шкала оцінювання ECTS

Результати екзаменів і заліків відображаються в оцінках. Однак в Європі існує багато різних систем оцінювання, відрізняється і тлумачення оцінок, а помилка може мати серйозні наслідки для студентів. Шкала оцінювання ECTS

допомагає ВНЗ перевести оцінки з однієї системи в загальноприйнятту, яка ґрунтується на загальному розумінні слів "добре" та "відмінно".

Кількість оцінок у шкалі оцінювання ECTS компромісна.

ШКАЛА

ECTS – оцінка	Визначення назви за шкалою ECTS	Національна шкала	Відсоток студентів, які, зазвичай, успішно досягають відповідної оцінки
A	ВІДМІННО – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	5	10
B	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня з кількома помилками	4	25
C	ДОБРЕ – в загальному правильна робота з певною кількістю грубих помилок	4 –	30
D	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3	25
E	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії	3 –	10
FX	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібна додаткова самостійна робота	2	–
F	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота над матеріалами модулів	1	–

Неможливо визначити єдиний критерій систем оцінювання у країнах Європи, який враховував би всі деталі національних систем оцінювання. У більшості з них – всезагальна система оцінювання, яка в жодному випадку не є універсальною. Однією з основних засад шкали оцінювання ECTS є її чітка визначеність щодо способу відповідності балів ВНЗ до шкали ECTS. Для того, щоб цей своєрідний освітній "міст" став більш ефективним, зараз активно обговорюється проблема створення EUROCATS – Європейської системи акумулювання та перенесення кредитів. Недостатній рівень розвитку національних кредитних систем, з одного боку, але політичне бажання створити спільний Європейський простір вищої освіти, з іншого боку, дозволяють стверджувати можливість та перспективи трансформування ECTS у міжнародний стандарт вищої освіти.

ТЕМА 6. Концепція змісту освіти України у світі завдань приєднання до Болонського процесу

6.1. Зміст освіти як базовий чинник її

Світ на початку XXI століття переживає інтенсивний розвиток всіх процесів індустріального суспільства, яке потребує відповідної регіональної політичної та економічної організації. Також і проблеми, пов'язані з освітою, охоплюють не лише саму цю сферу, вони не можуть не залежати від розвитку економіки та стану політики. Для правильної оцінки подій у системах вищої освіти розвинутих країн, що відбувалися впродовж останніх десятиріч XX ст., слід обов'язково вийти за їхні межі і враховувати значно ширші явища — і знов таки в т.ч. як політичні, так і економічні. У сфері політики в цей період зміцнювалися і поширювалися у значній кількості країн світу демократичні засади побудови і діяльності соціумів. Важливо наголосити, що перехід від тоталітарності до демократії вносить радикальні зміни у вибір цілей освіти, засади управління, в планування і здійснення реформ. Але ж не можна не констатувати, що всі процеси, що відбуваються у суспільстві (і економічні, і політичні, і соціальні, бо всі вони стосуються життя людей) настільки пов'язані, що створюється своєрідне замкнене коло: людина не народжується у вакуумі. Вона є членом деякого культурного середовища, а воно, у свою чергу, не є островом посеред безкрайнього океану. Тобто зміст освіти має бути **культуротворчим**.

При формуванні змісту освіти ми маємо виходити з:

- конкретно-історичного підходу, який враховує взаємозв'язок питань, актуальних для даного етапу суспільного розвитку, з процесом його історичного розвитку;
- особистісно-зорієнтованого підходу, де у центрі навчального процесу стоять інтереси особи – представника даної ментальної групи з її цінностями, пріоритетами, якостями;
- діяльнісного підходу, який поєднує надбані знання, навички та уміння з потребами суспільства та сприяє соціальній активності особи відповідно до потреб сьогодення, щоб прийти до інтеркультурної освіти, до підготовки до навчання протягом життя, більш ефективного оволодіння новою інформацією та новими комунікаційними технологіями, до транснаціональної кооперації в галузі освіти із збереженням пріоритетності національних інтересів, національної еліти – еліти творців української нації, якими ми пишалися завжди і можемо пишатися сьогодні.

Європа має багатий історичний досвід розвитку і становлення демократичного суспільства. Демократія – це розуміння основних положень життя у суспільстві, дотримання його законів, а не всюдозволеність. Повертаючись до тези про історію становлення демократії в Європі, я хочу зазначити, що у кожній країні демократичні інститути склалися закономірно і послідовно. Демократія не може бути привнесена ззовні, або призначена кимсь комусь. Ніхто не може сказати: ми – демократи, а ви – ні. Бо саме це висловлення вже є не демократичним. Тому з раннього дитинства людина має засвоїти основні засади демократії, які є спільними для любої країни – рівність, соціальна

справедливість, почуття власної гідності, мирне співіснування, дотримання свобод і безпеки громадян, плюралізм, різноманітність, взаємозалежність, відповідальність, відкритість, але і стриманість, партнерство, охорона оточуючого середовища і, хочу додати, намагання жити у красі. Це має стати змістом освіти. Тобто він - зміст освіти - має бути **багатостороннім**.

Змістом освіти мають бути і такі аспекти:

- знання про загальнолюдські, національні цінності; поняття про права людини як найвищу цінність, про свободу; поняття з основ філософських знань, що допоможуть сформуванню вміння для ціннісної орієнтації громадської позиції особистості;

- знання про сучасний світ, його історію, географічні особливості свого регіону, про національні та світову культури, про релігійні особливості, освіту, науку країн світу – вони допоможуть зрозуміти значення полікультурності, взаємозалежність розвитку держав, місце української культури серед культур світу;

- політико-правові знання, тобто усвідомлення основних понять і знань про різні політичні устрої європейських країн, європейське суспільство, його інститути, про роль права в ньому, про міжнародні європейські організації, знання міжнародних законів соціуму, що надає можливість брати участь у діяльності міжнародних організацій, орієнтуватися в ідеологічних та політичних течіях, спілкуватися з правовими органами, вирішувати конфлікти згідно демократичної процедури, вміння поводитися у ситуаціях згідно законів;

- соціально-економічні знання про організацію економічного життя суспільства, ринкові відносини та їхні особливості, відповідність ринкових відносин в Україні світовим тенденціям, що допоможе діяти в умовах вільного ринку, зрозуміти особливості співпраці у міжнародних організаціях і колективах. Таким чином, зміст підготовки фахівців полягає у науково - обґрунтованій системі дидактично та методично оформленого навчального матеріалу, який складається з нормативної та вибіркової частин.

Що є метою навчання і освіти взагалі? Мета навчання – розвиток когнітивних структур учня, які найбільше відповідають поставленим цілям навчання або досягненню бажаних навчальних результатів; сприяння інкрементальному уточненню (крок за кроком) найбільш пристосованої до учня когнітивної структури, щоб навчити учня досягти комплексних узагальнених результатів у навчанні; сприяння через керування активним засвоєнням учнем когнітивних структур, які найбільше сприятимуть бажаним результатам навчання; забезпечення моніторингу практичної діяльності учня, що вимагає від учня демонструвати результати навчання, моніторингу діяльності та координації з боку вчителя. Обидва моніторинги реалізуються через зворотний зв'язок "процес — результати". Тобто мета освіти, — дати основу для самостійного творчого опанування і осмислення знань та прояву творчої і дослідницької ініціативи, для "...усебічного розвитку людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвитку її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору...". Технології, що підтримують навчальний процес, — це лише

інструменти для досягнення навчальних цілей та завдань. Тому результат освітньої діяльності очікується не тільки у вигляді певних компетенцій випускника ВНЗ, а також у вигляді певних запланованих змін (удосконалень) у поглядах особи, цінностях, поведінці тощо. Дійсно, таке удосконалення виявляється через діяльність особи (наприклад, під час обґрунтування та захисту своєї позиції, при вирішенні певного соціального завдання), яка стала внаслідок освітньої діяльності більш незалежною у своїх думках та діях, більш відповідальною, і готовою до співпраці з іншими людьми.

Умови сучасної кризи суспільства вимагають від його членів активної, самостійної позиції. У сучасному впливі на культуру народу значну роль відіграє трансформація системи освіти. Людина як суб'єкт свідомої, культурно орієнтованої діяльності й соціальної взаємодії, у реальних обставинах трансформації суспільства усе більше й активніше повинна виявляти свою самостійність з метою самоствердження. При цьому її здатність оптимального самовираження залежить від розуміння себе і навколишньої дійсності (насамперед соціальної). Такі компоненти, як знання себе і знання інших, самооцінка й оцінка оточення, вміння керувати своєю поведінкою і діяльністю, будувати взаємини з іншими людьми, є складовими психологічної культури; їхнє гармонійне поєднання визначає психічне здоров'я, емоційне благополуччя і продуктивність у соціальній, професійній, сімейній та інших сферах життя людини.

Проект людини — ключовий момент освіти. Крім того, він — основний засіб розбудови культури. Але виникає питання: Чи завжди і наскільки особа має бути самостійною для формування себе як активного члена демократичного суспільства? Висновок дуже важливий для педагогіки і ключовий для її змісту, є таким: у теперішньому стані освіта і виховання незворотно мають силовий, примусовий характер. І не тому, що ми так хочемо, а тому, що не можемо інакше.

Причому, змінюючи форми підготовки студента, ми, у кращому випадку, лише змінюємо силу і напрямок тиску, так би мовити, "демократизуємо" систему, можливо, раціоналізуємо її (пояснюємо людині, що елемента насильства не уникнути). По суті ж "гра" лишається тою самою — при формуванні нової людини хіба що збільшується частка інформації відносно прямої деформації (ін'єкція "знаннєвого" комплексу).

Зараз вже починають діяти нові форми роботи освітньої системи — це процес об'єктивний. Але внести у них відповідний ідеальний зміст може лише особисто кожний, хто бере участь у цьому процесі. Це єдиний доступний сьогодні шлях реальної, а не декларативної гуманізації вищої освіти. Відповідно до необхідності гармонізації особистісного розвитку і з метою подальшого соціального прогресу актуалізується завдання формування активних самостійних членів демократичного суспільства, удосконалювання організації педагогічної діяльності й гуманітаризації освіти в цілому.

У сучасній педагогіці середньої і вищої школи завдання навчання домінують над завданнями виховання. Спостерігається гіпертрофована предметна спрямованість, що робить навчальний процес формалізованим і

деперсоніфікованим, що обмежує активність і творчість учнів, прикладний аспект навчання, застосовність знань у житті.

Суб'єкт, - активний, самостійний індивід, - може сформуватися тільки в діяльності і спілкуванні, що вимагає проявів індивідуальності в розвитку і реалізації своїх здібностей, у досягненні поставлених цілей.

6.2. Навчання упродовж життя

Щоб впоратися зі складними вимогами сучасного життя, людині необхідно досягти певного рівня когнітивної складності, що базується на критичному мисленні, рефлексії і цілісному баченні життя. Компетентній людині властивий самостійний погляд на явища життя і відповідний рівень когнітивної складності, за якого вона може бути незалежною від безлічі очікувань і претензій свого оточення, здатною контролювати свої дії на основі власних почуттів, думок і цінностей, діяти самостійно, а не бути знаряддям чийось дій, бути автором власного життя, а не грати роль у чужому сценарії.

Компетентність фахівця – це виявлені ним на практиці прагнення і здатності реалізувати свій потенціал для успішної творчої діяльності у професійній і соціальній сфері, з усвідомленням соціальної значущості та особистої відповідальності за її результати, необхідність постійного її удосконалення.

Досвід є самостійний освітній результат нарівні зі знаннями та вміннями. Зміст освіти має бути діяльним. Діяльність є тільки там, де є внутрішній мотив, бажання самої людини виконувати ту чи іншу роботу. У кожній діяльності є функція спонукальна і функція смислоутворююча, що додає діяльності людини особистий сенс. Принципова відмінність навчальної діяльності від будь-якої іншої полягає в тому, що її метою і результатом є не зміна предмета, з яким діє людина, а зміна людиною самої себе як об'єкта діяльності. Лише тою мірою, якою людина розвивається як суб'єкт, вона розвивається і як особистість, бо її діяльність не буває індивідуальною, вона так чи інакше – спільна, соціальна. Щоб бути завжди такою, особистість має навчитися вчитися впродовж життя: вміти діяти автономно, використовувати засоби навчання і набуті вміння інтерактивно, а тим самим - вміти функціонувати у соціально гетерогенних групах.

Як говориться у Комюніке європейських міністрів, які відповідають за вищу освіту («До зони європейської вищої освіти», 18-19 травня 2001 р., м. Прага): «Навчання впродовж усього життя є істотним елементом простору європейської вищої освіти. У майбутній Європі, що будується, як суспільство, так і економіка ґрунтуються на знаннях, тому стратегія навчання протягом усього життя повинна стати віч-на-віч із проблемами конкурентоспроможності та використання нових технологій, поліпшення соціальної єдності, рівних можливостей і якості життя.»

6.3. Українська освіта сьогодні

Організація навчального процесу у сучасному університеті базується на принципах достатності наукового, пізнавального, інформаційного, методичного забезпечення, яке спроможне дати основу для самостійного творчого опанування і осмислення знань та прояву творчої дослідницької ініціативи. Прогресивною для

вищої школи свого часу стала форма організації с/р студентів – проведення внутрішньо-семестрових атестацій, які базувалися на результатах контрольних робіт, і які можна співвіднести з нинішніми оцінками за модульні роботи.

На жаль, ні економічно, ні законодавчо, ні соціально освіта в Україні не є вирішальною сферою соціального буття, трансформаційних процесів. Про це свідчать фактично залишковий принцип фінансування освіти, несвоєчасна виплата заробітної плати педагогам, проблема існування навчальних закладів різних форм власності, пенсійне забезпечення і соціальний захист викладачів і студентів навчальних закладів недержавної форми власності.

Недавно з'явилося нове поняття — "циркуляція мозків". Йдеться про циклічні переміщення: за кордон для навчання і подальшої роботи, а потім — повернення на батьківщину і поліпшення професійної позиції за рахунок переваг, отриманих під час перебування за кордоном. Вважають, що ця тенденція посилиться в майбутньому, особливо якщо економічні розходження між країнами будуть зменшуватися.

Відплив мозків сприймається в Європі насамперед як загроза втрати наукової еліти — (*la creme de la creme*), тобто "зірок науки", яскравий талант яких може забезпечити величезні переваги країні, у якій вони працюють. Так у минулому європейські дослідники, що працювали в США, забезпечували цій країні значний економічний ефект, крім того, багато американських нобелівських лауреатів мали європейське походження. Той факт, що вони часто відбираються на конкурсній основі, також підтверджує, що їхній загальний рівень вищий за середній. Більшість іммігрантів молоді, між 20 і 40 роками, тобто перебувають у найпродуктивнішому віці. 50 % українських мігрантів мають вік від 28 до 40 років, 25 % українців, які працюють за кордоном, мають вищу освіту, 34 % — незакінчену вищу.

В Україні вже сформувалась концепція неперервної освіти, яка сьогодні є провідною освітньою ідеєю. Освіта розглядається як неперервний процес, що є результатом продуманої освітньої політики, коли на перше місце вийшли інтереси особистості: людина оволодіває не тільки способами вчення, але й перепідготовки, способами адекватної самооцінки, адаптаційними механізмами.

Основна відмінність нашої вищої освіти від європейської полягає в тому, що вона професійна. Ми даємо людині право після закінчення ВНЗ займатися професійною діяльністю. У багатьох розвинутих країнах бакалаври одержують професійні навички після закінчення ВНЗ, уже працюючи на відповідному місці роботи. Виходить, професійність вищої освіти в нашій країні варто зберегти.

Зміст модернізації на основі нової освітньої політики має логічно пов'язувати всі рівні освітньої сфери. Всі інновації в основному стосуються освіти взагалі, а не конкретно вищої освіти. І вища школа має відреагувати: змінити технології, зміст, структуру, адаптувавши їх до нового абітурієнта. Зміни у вищій освіті в основному пов'язані зі створенням нових фінансових механізмів виживання та розвитку вищих навчальних закладів, з появою спеціальностей, які користуються попитом у населення, інтеграцією факультетів і навчальних закладів, що є відповіддю на потреби сьогодення.

6.4. Навчальне навантаження студента

Обсяг навчального навантаження студента (трудомісткість навчання) встановлюється в академічних кредитах.

Кредит передбачає всі види навчальної діяльності, необхідної для завершення повного року академічного навчання у закладі, тобто: *лекції, практичні роботи, семінари, консультації, індивідуальну, самостійну роботу (у бібліотеці чи вдома), підсумковий контроль (екзамени, заліки), дипломну роботу, педагогічну, навчальну і виробничу практики чи інші види діяльності, пов'язані з оцінюванням.* Кредит, таким чином, базується на повному навантаженні студента, а не обмежується лише аудиторними годинами.

Ціна кредиту складає 36 академічних годин (зазвичай, 18 годин – аудиторні заняття, 9 – індивідуальна робота викладача зі студентами, 9 годин – самостійна робота студента). Можливі й інші співвідношення аудиторних та індивідуальних і самостійних занять – 60%:40%, 40%:60%.

7. Структура навчальної діяльності студента

Модульний принцип навчальної діяльності студента передбачає модульну структуру навчальної дисципліни, а відповідно – і оцінку результатів виконання певного виду робіт, які складають зміст модуля. Кожен вид навчальної діяльності студента в межах залікового кредиту (модуль) оцінюється (визначається рейтинг) і має питому частку в підсумковій оцінці з залікового кредиту.

6.4.2. Індивідуальна та самостійна робота студента

Методологія процесу навчання та, відповідно, оцінювання його знань в КМСОНП полягає у переорієнтації навчальної роботи із лекційно-інформативної на *індивідуально-диференційовану, особистісно-орієнтовану* форму та на організацію *самоосвіти* студента. Тобто в основу навчання ставиться самостійна, творча робота того, хто навчається. На цьому принципі базуються і новітні, включно з інформаційними, технології навчання. У структурі навчального навантаження студента за системою ECTS індивідуальна робота розглядається також як один з основних компонентів навчальної діяльності і повинна займати значну частину його навчального навантаження.

6.4.2.1. Індивідуальна робота студента

Індивідуальна робота студента є формою організації навчального процесу, яка передбачає створення умов для якнайповнішої реалізації творчих можливостей студентів через індивідуально-спрямований розвиток їхніх здібностей, науково-дослідну роботу і творчу діяльність. Індивідуальні заняття проводяться під керівництвом викладача у позааудиторний час за окремим графіком, складеним кафедрою (предметною або цикловою комісією) з урахуванням потреб і можливостей студента. Організація та проведення індивідуальних занять доручається найбільш кваліфікованим викладачам. Індивідуальні заняття на молодших курсах – поглиблення вивчення студентами окремих навчальних дисциплін, на старших курсах вони мають науково-

дослідних характер і передбачають безпосередню участь студента у виконанні наукових досліджень та інших творчих завдань.

6.4.2.2. Види індивідуальних занять

Консультація – один із видів навчальних занять (індивідуальні або групові), які проводяться з метою отримання студентом відповіді на окремі теоретичні чи практичні питання та для пояснення певних теоретичних положень або аспектів їхнього практичного застосування (поточні – протягом семестра, екзаменаційні – перед контрольним заходом). У процесі консультацій, у першу чергу, поточних, допускається діагностичне тестування знань студентів для виявлення ступня засвоєння окремих положень, теорій, закономірностей, рівня сформованості практичних умінь і навичок та перевірки ефективності прийомів і методів навчання, які використовувалися під час аудиторних занять.

Індивідуальні завдання – форма організації навчання, яка має на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які студенти отримують у процесі навчання, а також застосування цих знань на практиці. Індивідуальні завдання студенти виконують самостійно під керівництвом викладачів кількома студентами або кожним студентом окремо.

Відповідною інноваційним технологіям навчання різновидністю індивідуальних завдань є індивідуальні навчально-дослідні завдання (ІНДЗ). Це вид позааудиторної індивідуальної роботи студента навчального, навчально-дослідного чи проектно-конструкторського характеру, яке використовується у процесі вивчення навчального матеріалу і завершується складанням підсумкового контролю. ІНДЗ – це завершена теоретична або практична робота в межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь і навичок, отриманих у процесі занять різного виду, охоплює декілька тем або зміст навчального курсу в цілому. Мета ІНДЗ – самостійне вивчення частини матеріалу курсу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з навчального курсу, розвиток навичок самостійної роботи.

Курсова робота – один з видів індивідуальних завдань навчально-дослідного. Творчого чи конструкторського характеру, який має на меті не лиш поглиблення, узагальнення, закріплення знань студента, а й застосування їх при вирішенні конкретного фахового завдання, вироблення вміння самостійно працювати з навчальною і науковою літературою, технікою, обладнанням, використовуючи сучасні інформаційні засоби та технології. Вона також оцінюється як окремий заліковий кредит навчальної дисципліни. Тематика курсових робіт визначається у відповідності до змісту і завдань навчальної дисципліни.

Дипломна (магістерська) робота – це індивідуальне завдання науково-дослідного, творчого чи проектно-конструкторського характеру, яке студент виконує на завершальному етапі фахової підготовки, і яке є однією з форм виявлення теоретичних і практичних знань, вміння застосовувати їх при вирішенні конкретних наукових, технічних і т.п. завдань та містить елементи наукової новизни в даній галузі знань або напрямку практичної діяльності.

6.4.2.3. Самостійна робота студента

Самостійна робота студента є основним засобом засвоєння студентом навчального матеріалу у час, вільний від обов'язкових навчальних занять, без участі викладача. Цей час повинен становити близько частини академічного кредиту. Зміст і обсяг її визначається робочою навчальною програмою з дисципліни та методичними рекомендаціями викладача. Вона забезпечується всіма навчально-методичними засобами (підручники, посібники, конспекти лекцій і т.ін.). Для самостійного опрацювання студентам рекомендується відповідна наукова література та періодичні видання. Як засоби самоконтролю передбачаються тести, пакети контрольних завдань і т. ін. Студент сам обирає місце виконання самостійної роботи.

8. Контроль успішності студента та якості навчання

Контроль успішності студента здійснюється з використанням методів і засобів, які обираються вищим навчальним закладом. Академічні успіхи студента визначаються за допомогою системи оцінювання, що використовується у ВН з обов'язковим переведенням оцінок до національної шкали та шкали ECTS.

Підсумкова (загальна) оцінка з навчальної дисципліни є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове тестування рівня засвоєності теоретичного матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи (модульний контроль); оцінка (бали) за виконання лабораторних досліджень; оцінка (бали) за практичну діяльність під час практик; оцінка за ІНДЗ; оцінка за курсову роботу, за участь у наукових конференціях, олімпіадах, наукові публікації тощо. Підсумкові оцінки виставляються після завершення вивчення навчальної дисципліни і вносяться до академічної довідки студента.

Державна атестація студентів проводиться відповідно до чинної нормативної бази.

6.6. Шляхи вирішення завдань української освіти в умовах приєднання до Болонського процесу

Вважається, що входження України до єдиного європейського освітнього простору дасть національній системі вищої освіти (далі — СВО) змогу досягнути основних цілей Болонського процесу: побудувати Європейську зону ВО як передумову розвитку мобільності громадян України із можливістю їхнього працевлаштування; сформуванню та зміцненню інтелектуального, культурного, соціального та науково-технічного потенціалу України як складової Європи; посилити міжнародну конкурентоспроможність національної СВО, підвищити її престижність у світі; позмагатися з іншими СВО за студентів, вплив та гроші; підвищити визначальну роль університетів у розвитку національних та європейських культурних цінностей; досягнути більшої сумісності та порівнянності СВО.

Загальним для освітніх технологій західноєвропейських ВНЗ є те, що вони (як стверджують самі західноєвропейці), у переважній більшості

сфокусовані на студентах. Наголос у таких технологіях робиться на тому, що і як вони хочуть вивчати. А це формує відповідальне ставлення до навчання.

Сьогодні у багатьох ВНЗ США та Західної Європи, відповідно до стратегії західних СВО, широкого поширення набула (і саме тому ми говоримо про неї) *кредитно-модульна форма організації навчального процесу*, сутність якої у тому, що студент самостійно обирає й може працювати з однією або декількома із запропонованих йому комплексних програм ВО, що містять у собі цільову програму дій, інформаційний блок і методичне супроводження для досягнення поставленої дидактичної мети.

У переважній більшості західних ВНЗ успішність навчання за такою технологією визначається об'єктивними засобами вимірювання (наприклад, тестовими технологіями). У разі позитивних результатів педагогічного контролю студентові зараховується заліковий кредит. Отримання студентом визначеної сукупності кредитів (засвоєних модулів) є підставою для присвоєння йому певної академічної кваліфікації, що дає право чи на продовження освіти за академічно орієнтованою програмою вищого рівня, чи на здобуття професійної кваліфікації у закладах післядипломної освіти або інших призначених для цього установах. Особливостями вітчизняних освітніх технологій було і досі є те, що вони сфокусовані на викладачах. Студенти мають жорстко встановлений навчальний план та розклад аудиторних занять із визначеним тижневим навантаженням. Проте такі технології (як вітчизняні, так і закордонні) мають певні особливості, що залежно від умов застосування можуть бути як перевагами, так і недоліками. Кожного разу підхід до них має бути зваженим і обережним.

Коли ми говоримо про "Суспільство знань", яке приходить на зміну індустріальному і постіндустріальному суспільству, то значну кількість його рис ми знайдемо скоріше не в Японії чи США, керівники яких не позбавилися залишків глобальних амбіцій, а в невеликих країнах Скандинавії, у Данії, Нідерландах, які розвиваються не на засадах "вільного ринку" і майже необмеженого індивідуального суперництва, а на базі чітких і загальноприйнятих угод щодо справедливого розподілу і використання ВВП, ліквідації всіх передумов для бідності та ін. Наприклад, Фінляндія усього за кілька років досягла дуже великого прогресу, не звертаючись до ринкових засад в економіці і вважаючи їх атрибутом минулого.

На даний час перед ВНЗ України постали питання:

- запровадження двоступеневої структури вищої академічної освіти та зрозумілої в Європі системи дипломів, ступенів, академічних кваліфікацій, розширення мобільності студентів та викладачів;

- присвоєння випускникам ВНЗ за умови виконання певних академічно-орієнтованих програм/курсів ВО академічних кваліфікацій державними екзаменаційними комісіями з наданням (за необхідності) випускникам ВНЗ додатків до дипломів європейського зразка.

Це також дасть змогу вирішити низку завдань Болонського процесу — застосування єдиної системи кредитних одиниць, участі України у формуванні європейської системи стандартів якості навчання з використанням критеріїв,

механізмів та методів оцінювання, які можна порівнювати і має сприяти працевлаштуванню випускників вітчизняних ВНЗ за фахом як в Україні, так і на теренах Європи. Відповідно до належним чином оформленого державного замовлення, що має ґрунтуватися на науковому прогнозуванні структури та обсягів підготовки фахівців із ВО, здатних забезпечити потреби відповідних галузей економіки країни, за умови виконання певної професійно орієнтованої програми/курсу ВО та за результатами фахової сертифікації присвоєння випускникам ВНЗ на конкурсних засадах професійних кваліфікацій уповноваженими державою галузевими організаціями та фаховими асоціаціями з наданням професійних сертифікатів.

Це зменшить, з одного боку, напруження на ринку праці кваліфікованих фахівців (тобто дасть змогу вирішити проблему працевлаштування), з іншого — значною мірою підвищить умотивованість студентів до сумлінного навчання під час здобуття вищої академічної та професійної освіти, вирішить проблему виробничих практик тощо. Зауважимо, що відповідно до Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні, кваліфікація вищої освіти (академічна кваліфікація) — це будь-який документ про надання ступеня, диплом або інше свідоцтво, що видане уповноваженим органом та засвідчує успішне завершення програми вищої освіти — курсу навчання, який визнається уповноваженим органом держави як складова її СВО і після завершення якого студент отримує кваліфікацію ВО. Незалежно від типу ВО, в межах якої здійснюється класифікація тієї чи іншої програми, певна програма класифікується залежно від спрямованості її змісту на програми академічної орієнтації та на програми професійної орієнтації.

Заклучення

Зважаючи на все, альтернатив переходу до західної моделі ВО, а саме у цьому полягає реалізація принципів та завдань Болонського процесу в Україні, немає і було б бажано, щоб цей перехід не здійснювався декретом, за принципом "усі раптом", а проходив на підставі виважених рішень щодо кожного напрямку освіти і фахової підготовки, де враховувалися б всі плюси і всі мінуси поєднаних систем. Інтегруватися до Болонського процесу потрібно досить обережно, щоб не розгубити досягнень вітчизняної вищої школи. Перед національною СВО постає не стільки завдання "професіоналізації" ВО, скільки завдання поетапної автономізації вищої школи, її адаптації до умов ринкової економіки.

Таким чином, підводячи підсумок, ми можемо сказати, що філософія створення зони європейської освіти побудована не на перевазі чи домінуванні якоїсь країни, а на обговоренні і пошуку консенсусу між різними країнами. З такої точки зору європейська освітня система і європейський навчальний план не існують, і країни, які підписали декларацію, не прагнуть до її створення. Європейська система освіти і навчальні плани існують при розумінні переваг, які надаються різноманітністю і багатством навчальних планів, а також необхідністю побудови шляхів, що зв'язують всіх учасників процесу, в долученні до цього багатства.

ЛІТЕРАТУРА

ОСНОВНА

1. Болонський процес у фактах і документах/ Упорядники Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабин І.І. – Київ – Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2003. – 52 с. (www.tspu.edu.ua/html/Ресурси/Кредитно-модульна система).
2. Ван дер Венде М.К. Болонская декларация: расширение доступности и повышение конкурентоспособности высшего образования в Европе // Высшее образование в Европе. – 2000. – Том XXV.– № 3.
3. Журавський В.С., Згуровський М.З. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти. – К.: ІВЦ «Видавництво «Політехніка», 2003. – 200 с.
4. Кремень В.Г. Болонський процес: зближення, а не уніфікація/ /Дзеркало тижня. – № 48(473). – 13-19 грудня 2003.
5. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003-2004 рр.)/ За ред. В.Г. Кременя. – Київ – Тернопіль: Вид-во ТДПУ, 2004. – 147 с. (www.tspu.edu.ua/html/Ресурси/Кредитно-модульна система).
6. Товажнянський Л.Л., Сокол Є.І., Клименко Б.В. Болонський процес: цикли, ступені, кредити. – Харків: НТУ „ХПІ”, 2004. – 144 с.
7. Harris Christopher. In the Shadow of Bologna / EAIE Forum, 2000. – Special Edition. – P.22-24. {Під знаком Болоньї.}
8. Haug Guy. The Follow-up Process to the Bologna Declaration / «From Bologna to Prague» – Reform of Study Programmes and Structures in Germany. – Bonn, HRK, 2000.– P.47-56 {Процес виконання Болонської декларації.}
9. Pedrosa J. Notes concerning the preparation of the Bologna meeting (Sorbonne Declaration). – Aveiro: 1999. {Нотатки з приводу підготовки Болонської зустрічі (Сорбонська декларація).}
10. Prodi, R. Idea dell' Europa. – Rome: Il Mulino, 1999. {Європейська ідея.}
11. Recognition Issues in the Bologna Process: Final Report of the Working Party on Recognition Issues in the Bologna Process / News of the Recognition Field: Background Information for the ACE Track, 13th Annual Conference of the European Association for International Education (EAIE) 5 to 8 December, 2001, Tampere, Finland. – Riga:

EAIE+Latvian ENIC/NARIC, 2001. – 60 pp. {Визнання, що витікає із Болонського процесу: заключний звіт Робочої групи з процедури визнання документів про освіту за принципами Болонського процесу.}

12. Trends in Learning Structures in Higher Education (II): Follow-up Report prepared for the Salamanca and Prague Conferences of March/May 2001. – Helsinki: National Board of Education, 2001. – 63 pp. {Перспективи навчальних закладів вищої освіти (II): Повідомлення, підготовлене до конференції в Саламанці і Празі у березні/травні 2001 року.}

ДОВІДКОВІ ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ

22. www.accreditation-decouncil.
23. www.bologna-berlin2003.de/pdf/bologna_declaration.pdf.
24. www.bologna-berlin2003.de/pdf/prager_kommunique.pdf.
25. www.enga.net.
26. www.europa.eu.int/comm/education/recognition.
27. www.europa.eu.int/comm/education/sndex_en.html.
28. www.europa.eu.int/comm/socrates/ects.html#cl.
29. www.his.de/doku/abereich/ausland/proj/Eurostudent.
30. www.jointquality.org.
31. www.ingaahe.nl.
32. [www.tspu.edu.ua/ресурси/кредитно-модульна система](http://www.tspu.edu.ua/ресурси/кредитно-модульна_система). Веб-сторінка Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка.